

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

Erindringer fra krigen 1914-18

22. december 2019, Arne May

Tak til Asperup Roerslev Lokalhistoriske Arkiv, arkiv.dk.

[Jensen, Nanning Ingvar \(1895-1968\)](#)

Personside på denstorekrig1914-1918.dk

Jeg vil nu fortælle om mine oplevelser som soldat og mit fangenskab i Sibirien.

Jeg blev indkaldt i maj 1915, og uddannet ved fodfolket i knap 5 mdr.

Sidst i september blev jeg sendt til østfronten til en lille by, der hedder Butka. Den ligger i Ukraine ved en lille flod, der hedder Stir.

Om krigen og dens rædsler skal jeg ikke her fortælle, den har de fleste hørt og læst om, så jeg begynder med den 9. november om morgenen, her var det som sædvanlig hver morgen ved firetiden, at det svære artilleri satte heftigt ind med skydningen, for at ødelægge så meget som muligt i hinandens skyttegrave. Over for os og tillige med maskingeværer, som var et frygteligt våben for dem, der nu skulle storme, vi skulle nu se at tage russernes stilling, om det kunne lykkes.

Men den morgen blev det ikke til noget, jeg havde ikke vagt den morgen, jeg lå og sov på min plads i skyttegravene. Den var både våd og kold på den tid. Os der sov lod os ikke forstyrre af kanontordenen, men vi blev pludselig vågnet af kammeraterne, vi blev nemlig beskudt fra alle sider, og vi fik at vide, at selve hovedstyrken havde trukket sig tilbage, og at der var sket gennembrud til højre for os. Vi var nemlig en hær, der var meget blandet. Der var tjekkoslovaker, ungarer, østrigere, tyskere, polske legionærer og så os sønderjyder.

Og nu skete lige før det blev dag, det frygtelige for os, at russerne pludselig myldrede ned i skyttegravene til os, og beordrede os ved tegn, at vi skulle smide vore våben og overgive os, og en officer gav ordre til om hurtigt at føre os væk. Alt imens blev vi forfulgt og beskudt af tyske flyvere og maskingeværer.

Vi blev drevet til den russiske skyttelinie og overgivet til kosakkerne, som skulle føre os videre, og det kan nok være, at de forstod at drive os afsted.

I alt var der cirka 30000 mand, der blev taget til fange den morgen, og disse brutale kosakker red ved siden af os, og kunne rigtig lade piskan suse mellem os. Så der var mange, der fik den russiske "knote" at føle den første dag. Jeg forsøgte at hjælpe en kammerat, der var lettere såret, men straks suste piskan om ørerne på mig, så jeg måtte skynde mig at følge trop.

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

Efter en times march blev vi ført for den russiske generalstab, her blev vi afhørt og visiteret, om vi endnu bar våben på os. Da det var overstået havde vi en flere dages march for os.

Som bekendt er Rusland sammen med det Asiatiske Rusland et mægtigt rige, og hvem der ikke har været der, kan ikke forestille sig det.

Vort mål var nu den store by Kiev, og det blev nogle drøje dage at komme igennem, den første dags aften kom vi til en større landsby, og her fik vi vor første russiske forplejning, der bestod af kartoffelsuppe, som var kogt på kartofler med skrælning på og kødet havde de glemt at komme i, så det var jo noget, godt slapperas. Der var heller ikke mange, der spiste deraf, men da vi fik det samme de følgende dage, og vi blev mere og mere sultne, så lærte vi at sætte pris på retten, og der blev helt panik for at vi ikke skulle nå at få noget. Kosakkerne måtte til at bruge piskan for at holde orden.

Efter 4 dages march nåede vi endelig Kiev, som efter russisk begreb er en køn by, og det var det også i selve centrum, men forstæderne bestod kun af fattige træhuse.

Vi havde nu ventet en bedre forplejning, men her blev det først galt, under marchen havde vi været spredt i flere afdelinger, men efterhånden som vi blev samlede, ca. 3000 og skulle hente mad fra eet militært forplejningssted, blev der ikke noget til os alle. Vi havde vore kogegryder, som vi skulle hente vor portion i, og der blev sådan en trængsel at mange blev trampet ned, og så blev der meldt at nu havde de ikke mere. De var ikke indstillet på at bespise så mange mennesker. Og da vi var meget sultne, begyndte vi at gå lidt i byen på egen hånd og tiggede os lidt mad hos befolkningen. Den aften samledes vi igen for at søge ly for natten på forskellig måde, i tomme jernbanevogne og lignende, blot vi kunne finde noget at kravle i ly ved.

Den tredje dag hørte vi at der skulle en transport afsted, og der blev trængsel ved jernbanevognen, så den var straks fuld. Jeg kom ikke med den transport, og det fortrød jeg ikke. Den transport skulle gå nord på til Archangelsh og Murmans kysten, og jeg hørte senere, at disse fanger har lidt ganske forfærdeligt. Dagen efter skulle der atter en transport afsted, og her kom jeg med. Den bestod af 70 kreaturvogne med 50 fanger og 1 fangevogter i hver vogn. I vognen var der lavet dobbelt brisse i siderne, med en lille kakkelovn i midten. Ud på aftenen blev der givet afgangssignal og så begyndte den lange besværlige rejse med to store maskiner for.

Til at begynde med gik rejsen godt, og da vi nåede Moskva fik vi besøg af læger og sygepassere, og de syge kom nu på lazaret. Da det var overstået, fik vi vor første gode forplejning, som bestod af kapustasuppe og kascha, på dansk hvidkålssuppe med kød og gul hirsegrød med olie til, og nu fik

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

vi udleveret 2 pund brød, lidt the og sukker, for nu ville vi ikke få varm mad før vi nåede den næste store by, og det ville vare 3 til 4 dage, og sådan blev det ved til vi nåede bestemmelsesstedet. Vi vidste at rejsens mål var Sibirien, og vi var lidt bange for hvorledes vi skulle klare os, med den påklædning vi havde nu mod vinteren.

Vi nåede imidlertid den næste store by, som hed Perm. Vi havde holdt ved mange små stationer, hvor vi tit måtte vente i flere timer, for at et modgående tog kunne passere os, det var nærmest militærtransporter og ammunitionstog, som skulle til fronten. Ventetiden benyttede vi til at hente kogt vand på stationen, så vi kunne få en kop varm the med et stykke sukker til. Vi nåede så Perm, som ligger på denne side af Ural, og her fik vi så samme forplejning, som i Moskva. Men det begyndte at knibe med renlighed, vi var jo ikke blevet vasket i flere dage, nu vil man måske tro, at vi kunne have fået lidt vand at vaske sig i, når vi holdt på stationerne, men det kunne ikke lade sig gøre. Kogt vand kan man få overalt i Sibirien, fordi man ikke må drikke ukogt vand på grund af tyfus. Så de forstår, at det var galt med hygiejnen, når vi var 50 personer i een vogn. Vi lå pakket som sild i en tønde om natten. Når vi var lagt ned på siden, for andet kunne der ikke blive plads til, kunne man hverken vride eller vende sig, og der var ikke bedre forhold for vor fangevogter. Vi tænkte jo nu vi nåede Perm kunne vi blive vasket og gjort lidt i stand, men det blev der ikke noget af. Vi blev knap nok færdige med at spise, før der blev givet afgangssignal, så vi måtte skynde os i vognene.

Nu gik det afsted efter Jekaterinenburg, i løbet af et par døgn var vi der, og her var alt lagt til rette for os. Vi blev her en hel dag, og fik forplejning, kom i bad, fik os desinficeret for lusene var begyndt at være nærgående imod os. Men det hjalp ikke meget at få tøjet rensset, nogle timer senere havde vi næsten flere lus end før. Vi havde ellers glædet os til at blive fri for det utøj for en nat.

Vi fik også her nyt vagtmandskab til at føre os videre. Først til Omsk og derefter til Tomsk, der var flere dages rejse mellem disse byer. Det gik nu ikke så godt med det nye vagtmandskab, som med dem vi var vant til, og da vi nåede Tomsk og havde fået vor suppe, nægtede vi at gå i vognene igen, fordi transportføreren snød os for vort brød, sukker og the, som vi vidste, vi skulle have udleveret. Han sagde at det havde han ingen penge til. Vi protesterede, vi vidste det passede ikke. Det hjalp også, i løbet af et par timer ankom provianten. Det begyndte imidlertid at svinde af mandskabet i vognene, der kom gerne flere syge ud af hver vogn, ved hver stor by. De kom på lazarettet, men det blev ikke meget bedre for os, for det blev efterhånden koldere og koldere, jo længere vi kom frem.

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

Vi standsede stadig ved mange små stationer, vor næste forplejningssted var byen Irkutsk. Men det var ved at blive en selvfølgelig vane for os at så snart toget holdt ved en af de mindre stationer, at vi straks lukkede dørene op og styrtede af sted til landsbyen og tiggede os lidt spiseligt, og det gjaldt om at komme først, for når de først kom alle sammen, var der intet håb om at få noget. Det begyndte også at knibe med at få lidt tobak, nogle havde haft lidt penge hos sig og fået byttet sig til lidt tobak, men det slap jo efterhånden op. Da vi vidste at tobak var lige så nødvendigt for en russer som brod, gjorde vi fordring på at få lidt tobak, og da vi kom til Irkutsk, fik vi udleveret macherka og bumaska, på dansk tobak og papir, så kunne vi lave cigaretter. Dette tobak var vel nok noget mærkeligt stads, det var hakkede stængler, men det fik vi senere at vide, at det var almindeligt tobak i Rusland.

Vi tænkte at vi måske skulle blive her i Irkutsk, lige inden vi nåede byen lå der en stor fangelejr, og vi syntes, vi var kommet langt nok, og vi talte om, at det blev nu ikke helt let at stikke af herfra, men vi fortsatte videre, og koldere blev det. Havde vi ikke haft kakkelovnen, var vi nok frosset ihjel. I kakkelovnen fyrede vi med kul, som vi fik udleveret, det var jo ingen særlig behagelig rejse. Vore nødvendige ærinder kunne vi besørge fra vognens trinbræt, eller vi kravlede om mellem pufferne alt mens toget kørte, det var en kold omgang en sibirsk vinternat.

Vi var nu ved at nå den store Baikal sø, her gjorde vi holdt ved den lille station, og vi fik ordre om ikke at lukke døre eller luger op. Da vi ved dagry kiggede ud, så vi bare høje fjelde, og den station vi passerede om aftenen kunne vi se bagude. Vi var kommet igennem en masse tunneller, og rundt ved søen, vi fortsatte videre og efter flere dages rejse nåede vi en lille by Dauria, som var målet for vor rejse, men da havde vi også kørt i 32 døgn. Vi ankom ved klokken 7 om aftenen, og vi fik ordre til at stå ud af toget.

Føreren førte os nu til højre ned gennem byen, men han var ikke klar over, hvor det var vi skulle være, og blev ved at løbe rundt med os, så vi snart tabte tålmodigheden. Med den tynde påklædning vi var iført i 40 graders kulde, var vi snart så forfrosne, at vi ikke kunne holde det ud. Mange fik forfrysninger i ører og næse, som blev helt hvide. Russerne sprang til så snart de så det og gned de udsatte steder med sne. Os selv kunne ikke mærke noget. Værre var det endda med fødderne, læderfodtøjet blev snart stift.

Men omsider blev føreren klar over hvor vi skulle hen, vi måtte tilbage til den modsatte side banen. Efter en times march så vi barakkerne, hvor vi skulle være. Først lå officersbarakkerne og hospitalet, lidt længere fremme mandskabsbarakkerne.

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

Det blev langt ud på natten inden vi alle fik en plads anvist. Fangelejren bestod af mange barakker, der var bygget af træ. I hver barak var der plads til 4 a 500 mand, og vi havde så hver taget en plads i besiddelse. Det lignede nærmest hønsereeder, der var en lang gang ned ad midten, med inddelte brisser med plads til 4 mand i hvert rum. Det var jo ingen særligt behageligt leje for os, vi brugte støvler og brødtaske med jakken rullet sammen ovenpå til hovedpude, og frakken dækkede vi os med, hvis vi havde en. Der var mange som ikke fik den med, da vi blev taget til fange. Men det hjalp jo lidt, at vi lå så tæt, så en frakke kunne jo dække et par mand, det var vort natteleje i fangelejren.

Vi var 12 sønderjyder, som havde samlet sig i et hjørne, og da vi havde været i lejren i et par dage, kom en kommandant og et par underordnede og spurgte, om der var danske soldater iblandt os, og de blev vist hen til os, kammeraterne havde hørt at vi talte dansk. De spurgte os så om vi var danske soldater, vi svarede at vi var sønderjyder, men det forstod de nok ikke hvad var, og de gik igen, og vi vidste ikke hvad meningen var med spørgsmålet, vi hørte senere at der var et sted, hvor de samlede sønderjyderne, men kommandanten havde jo nok ikke været meget underrettet, og vi hørte ikke til mere.

Det var nu mellem jul og nytår, og det var selve juleaften vi ankom til lejren efter at have trukket rundt med os i kulde og knirkende sne. Vi mærkede ikke meget til jul, men en smule glæde fik vi da, vi fik at vide, at der var kommet en mængde tøj gennem røde kors, og det fik vi fordelt efter som vi trængte til. Vi fik allesammen et kinesisk vattæppe og vatfrakker til dem der ingen frakke havde, ligeledes halstørklæder og handsker, og det var jo godt for os at få noget varmt tøj. Der skulle jo også nogle ud i kulden hver dag, nogle gjorde stuetjeneste, andre skulle sørge for brændsel og proviant, ligeledes skulle der hentes vand på slæder. Det var noget af det værste, der var gerne 20 mand med hver slæde og der var kun een snor brønd til mange barakker, så vi måtte tit vente et par timers tid før det blev vor tur. Det var værst for fødderne med vort læderfodtøj, som ikke egnede sig til sådan en kulde.

Russerne går altid med filtstøvler hele vinteren, det er jo ikke som her an snart fryser den og snart tør det. men når det begynder at fryse derinde, så fryser det hele vinteren indtil tøbruddet kommer, så russerne kan gå i tykke filtstøvler hele vinteren. Det er umuligt at klare sig ret længe i læderfodtøj, derfor var den nogle slemme ture, når vi havde vandtjeneste, som var en halv dag af gangen. Der skulle jo bruges en masse vand i køkkenet og desuden var der en mængde beholdere, som skulle fyldes med kogt vand flere gange om dagen. Det var forbudt at drikke vand som ikke var kogt, vi kunne få tyfus deraf. Vandet kom dybt nede fra jorden, og den stærke kulde bevirkede, at det indeholdt tyfusbaciller.

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

I selve barakken hvor køkkenet var, var der jo altid travlhed og røre. Mange forskellige nationer var blandet, og skulle jo sørge for mad og drikke, og det var jo ikke små portioner til så mange mennesker. Det første vi skulle om morgenen, var at hente vort brød, vi var 4 mand om et rundt brød, og det var allerede gennemfrosset, så vi brugte en økse at kløve det med udenfor i sneen, så blev det lagt under vor hovedpude, så det kunne blive spiseligt til næste dag. Det næste vi skulle var at hente vor the og et stykke sukker. Brød måtte vi selv sørge for at have fra dagen før. Når vi var færdige med vort morgenmåltid havde vi rensetime, det vil sige at vi sarte os på vore pladser og tog skjorten af og vendte den, og så skulle der knækkes lus under opsyn af en af vore egne underofficerer, og det var så grusomt at vi næsten ikke kan tro det, vore negle var helt blodige deraf. Derefter skulle vi vaske hinandens ryg, vi kom i bad en gang om ugen, og det var et trist syn at se alle de nøgne kroppe fulde af sår, hvor lusene kunne sidde omkring, jeg selv har store ar på benene af dette utøj, og det var umuligt at rense sig derfor, så mange mennesker pakket sammen og så mange forskellige raser. Over os lå nogle tyrkere, vi opdagede at de ikke slog lusene ihjel, men kastede dem ned til os. Så blev vi byttet om så vi kom ovenpå.

Vort næste måltid om middagen bestod af hvidkålssuppe med ca. $\frac{1}{2}$ pund kød stukket på en pind, bagefter fik vi gul hirsegrød med olie. Det fik vi hver dag, og det var god spise særlig ved vintertid.

Dem der var fri for tjeneste om eftermiddagen kunne så foretage sig, hvad de selv syntes, selvfølgelig indenfor de tilforladelige rammer. Vi ønskede måske at blive klippet eller barberet, og det kunne nok lade sig gøre, der var jo imellem os, alle mulige håndværkere og fagmænd, således også barber og frisør. Men det var ikke så let med redskaber dertil, der var ikke let at få sæbe og barberkost, så vi brugte tit en almindelig lommekniv og det gik jo ikke helt smertefrit af.

Aftensmåltidet bestod af the og brød, hvis vi havde levnet kød fra middagen kunne vi tage det til, ellers var det kun tørt brød og the. Smør eller fedt smurt på brødet var der ikke tale om derinde, det blev heller ikke brugt blandt russerne.

Der var en ting som var slemt i fangelejren, og det var sygdom, særlig tyfus og lungebetændelse. Der var jo lægehjælp, men ikke tilstrækkeligt, og det var trist at se kammeraterne bukke under for deres sygdom. Jeg har selv engang bragt en meget syg kammerat til lægen, der sagde at det var lungebetændelse og at jeg skulle følge ham til hospitalet, det var svært, han havde så stærke smerter, at han ikke kunne tåle at røre ved. Jeg glemmer der aldrig da jeg så sygepasseren klæde ham af i et skummelt badeværelse, han græd hjerteskræende af smerter. Jeg så han blev bragt op på sygeafdelingen, jeg så ham aldrig mere.

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

Det var så tungt at tænke på, når vore kammerater gik bort så langt fra hjem og familie. Jeg har også selv engang været syg og været under lægebehandling. Jeg fik en stor blodknude i venstre side, i løbet af et par dage fik jeg så høj feber og var meget syg. Så tog kammeraterne og pakkede mig ind i tæpper og bar mig til lægen, hvor jeg blev undersøgt og straks opereret af en af vore egne læger, som sammen med russiske læger gjorde deres bedste for fangerne. Det var på høje tid jeg var kommen, sagde han. Der går jo ikke så blidt til sådanne steder, der var jo ikke noget der hed bedøvelse eller lignende. Jeg blev sat i en stol, en 5-6 mand blev sat til at holde mig, så jeg ikke kunne røre et lem, så foretog lægen et korssnit i siden, jeg fik blodsamlingen rensset ud, men det gjorde forfærdeligt ondt. Jeg blev tilset en 8 dages tid, og så var jeg helt godt tilpas igen. Det er eneste gang, jeg har været rigtig syg i fangelejren, og det var jo nådigt sluppet.

Der var jo også andre ubehageligheder, vi havde som omtalt megen sygdom i fangelejren og derfor også mange døde, de blev båret i ligkapellet, og der var tit så mange, at de måtte lægges ovenpå hverandre. Det var jo meget vanskeligt at få dem begravet på grund af den hårde vinter. 20 mand fra hver barak, under ledelse af en konvoj, arbejdede hver dag med hakke og skovl, for at grave grave til de døde. Det foregik et stykke uden for fangelejren og var et møjsommeligt arbejde. Der blev først tændt et bal på det sted, hvor vi skulle grave. Der var træ nok, der var store skove der omkring og russerne havde kørt træ sammen, så det var der ikke mangel på. Når bålet var brændt ned var vi blevet godt varme, og jorden var tøet nogle tommer ned, så kunne vi hakke det stykke op, og så tændte vi bål igen, og sådan blev vi ved til vi nåede ca. en meter ned. Så hakkede vi resten op til ca. 2 meter, og det tog flere dage, før vi nåede den dybde.

Så havde vore egne snedkere lavet nogle kister, og så blev der sat to oven på hverandre. Ligene blev svøbt i et stykke lærred og lagt i disse kister, men det var skrækkeligt at have med at gøre, alt frøs jo sammen, og så de primitive forhold, så det er ikke til at fortælle. Når de var lagt i kisterne, bar vi dem det lange stykke vej til graven, hvor der blev sunget en salme og sagt et par ord af en officer eller en kammerat.

Vi fik også et par gange besøg af røde kors søstre, som kom og spurgte os lidt ud om alt muligt, hvordan vi blev forplejet og hvordan vi havde det med tøj, og særlig køkkenet blev grundigt eftersat. Derefter uddelte hun personligt 2 rubler til hver. Hun var gerne ledsaget af et par russiske officerer, hun talte tysk til os, men hvor hun var fra, var vi ikke klar over, men var der noget, hun ikke syntes om, fik officererne at vide, at det skulle være rettet inden næste gang hun kom,

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

og vi kunne også nok mærke, når der var besøg i vente, for så skulle alting være i orden.

Det gik jo ikke altid lige nøje til, hverken med renlighed, ej heller med det kogte vand, det var jo forbudt at drikke koldt vand. Men særlig ungarerne var slemme til at drikke koldt vand, og det kunne mærkes at mange af dem bukkede under for deres letsindighed.

Vi nærmer os nu maj og tøbruddet er ved at komme. Der er mangel på arbejdskraft til landbruget og vi kunne melde os frivilligt, men der var ikke mange der meldte sig. Vi vidste jo ikke hvordan vi ville få det, og så tog de os ud efter alfabetisk orden. Men det var nu ikke så rart for os, vi blev alle splittet fra vore kammerater, som vi gerne ville være sammen med. Jeg fortrød nu ikke at jeg kom med, så længe vinteren varede så maden ren og appetitlig ud, men da tøvejret og varmen kom, kunne man nok miste appetitten til maden i fangelejren.

Vi var nu i maj 1916, og os der var udtaget til landarbejde, skulle nu rejse et stykke tilbage igen, men hvorhen vidste vi ikke. Vi kom med toget, men havde det dog lidt mere bekvemt, end på rejsen derud, vi var nu 20 mand i een vogn, og vi havde tæpper at ligge på, og forplejningen var også bedre, og vi nåede ned til en by, der hed Petropovlovsk.

Rejsen dertil var også gået forholdsvis hurtigere, end da vi kom ind i Sibirien. Vi havde nu rejst i 10 dage og tilbagelagt mange hundrede kilometer. Vi blev nu fordelt til de mange bønder, der var mødt frem, for at modtage os, og vi råbte et farvel til vore kammerater for vi spredtes i det store land.

En tysker fra Meklenburg og jeg kom til en tidligere kosakofficer, en ældre mand, som havde en stor gård i udkanten af selve byen, og vi blev godt modtaget, men da det var et kosakkvarter, var vi ikke så glade lige straks, men det kom til at gå rigtig godt. Den næste dag viste manden os rundt på gården, men vi forstod jo ikke mange ord af sproget. Vi kom hen til maskinhuset, hvor der både var en selvbinder, 2 slåmaskiner og 2 hesteriver. Jeg gik hen og prøvede bindeapparatet på binderen, da manden så det, blev han helt lykkelig ved at se at jeg forstod mig på maskiner og sagde på russisk (ponimar), på dansk: forstår de, og jeg nikkede bare med hovedet.

Den næste dag begyndte vi så på arbejdet, men der var ikke så meget at bestille ved gården, og jorden lå 40 kilometer fra byen. Der var 8 køer på gården, som gik løse i et rum. Her rensede vi rummet for gødning og kørte det ud i en stak, og det blev senere lavet til tørv og brændt. Det lugtede ikke godt, når der blev fyret med disse tørv, men det var skovfattigt land her, nærmest steppe, så de anvendte gødningen på denne måde. Ellers var der fælles drift i byen, der kom en

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

hyrde om morgenen og tog kreaturerne med og bragte dem igen om aftenen. Hjemme på gården var kun en hest, en kørehest, den 4. dag om morgenen kom manden og spændte hesten for vognen, hvori der var lidt kød, brød, tobak og papir, og så gik det afsted til Saunka, som de kaldte det sted, hvor jorden lå og hvor vi nu skulle tilbringe sommeren. Det var jo en lang vej derud over steppen, vi så ikke andet end græs og en masse kreaturer, som blev bevogtet af kirgisere, som havde deres hytter med sig, som de boede i om natten. Vi blev ved at køre til vi nåede en skov, her var god agerjord og her var en jordhytte. Den var meget tarveligt bygget, væggene var lavet af store græstørv, som var lagt ovenpå hinanden, og loftet var tykke træstammer, der var lagt ganske tæt, der var så igen lagt græstørv over, og indeni var der gravet en gang, hvor norden var lagt op til siderne, der skulle vi så have vor soveplads. Udenfor var der en indhegning, hvor hestene var om natten, og så nogle kirgisier-hytter. Der var 15 kirgisere med deres familie, 2 russere og 2 sønnesønner af kosakken på 14 og 16 år. Der var 37 heste og arbejdet var i fuld gang med at få tilsået.

Det var lidt underligt for os lige straks, at vænne sig til at bo sammen med disse mennesker. Kirgiserne boede i deres egne hytter sammen med familien, en gammel kirgisier som ikke var gift, boede hos os, og var tillige kok for os 8 mand, og skulle sørge for foder til hestene. Madlavningen var jo ikke så vanskelig, et stykke kød kom i en spand og kogt til suppe, som vi spiste brød til. Men det var godt kød vi fik, og det havde noget at sige i den varme tid. Suppen blev kogt på et åbent ildsted udenfor. De andre måltider bestod af the og tørt brød, almindelig russisk kost.

Vi kom nu med i marken og harve, og russerne var forbavset over, at vi forstod at omgås heste. Jeg lærte hurtigt at forstå det russiske sprog, hvorimod min kammerat ikke kunne komme efter det.

Landbruget var meget primitivt, kosakkerne var næsten alle storbønder, og blev støttet af staten. De fik gerne den bedste jord og tillige fik de lo hektar jord for hver søn, der blev født. Desuden blev de hjulpet til maskiner til driften.

På grund af den korte forårstid, blev der ikke arbejdet ret meget i jorden, den blev harvet en gang, så blev der sået, og der blev ikke brugt nogen slags gødning, og så snart agergræsset var slået, blev det sat i hæs og jorden blev pløjet, for den skulle der sås korn i næste år, og det meste af det der var korn i, blev liggende til græs og der blev ikke sået græsfrø, det var natur-prærie-græs.

Næsten hver dag kom manden kørende den lange vej med frisk proviant til os. Vi var nu færdig med at så, og skulle til at slå græs, og en dag kom vi med hjem til byen, tillige med sønnerne, efter slåmaskiner og hesteriver, der var to af hver, vi var hjemme et par dage inden vi kom afsted med maskinerne

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

ud over steppen igen. Det var først i juni, og det var forfærdeligt varmt, tillige med den sandstøv fra vejen var der næsten ikke til at trække vejret. Da vi var kommet et stykke ud på steppen, blev jeg forbavset over at se en mængde kvinder og børn gå med kurve, da vi kom nærmere, kunne jeg se at de gik og samlede kogødning, som skulle bruges til brændsel.

Vi nåede så ud til saunka med maskinerne, og dagen efter skulle der begyndes at slå græs. Den ældste af sønnerne gav mig besked om, at jeg skulle føre maskinerne. Min kammerat kendte ikke til maskiner, men var dygtig til at køre heste. Jeg kørte så foran og kammeraren fulgte bagefter med den anden slåmaskine, men det tog de to russere meget fortrydeligt op, de ville overtale alle kirgisere til at nedlægge arbejdet, men den gik ikke, da kosakken kom og fik talt med dem, blev der ro igen. En kosak havde dengang en stor magt i rusland, så det var ikke så let at sætte sig op mod dem.

Det blev en lang tid for os at slå græs, omtrent 1½ måned, da vi var færdig med agergræsset kom manden og førte os ud til et stort engdrag, som skulle slås. Det var ca. 7 kilometer fra de andre, og vi fik 6 heste til hver slåmaskine, så vi kunne skifte, samt proviant og et lille telt til os to. Vi rejste teltet og fik besked om, at hestene skulle vi bare slå løs om natten. De skulle nok blive hvor de var. Vi kørte ud og afmærkede det første stykke vi skulle slå, så havde vi nok de første dage, og det blev nogle lange dage for os. Vi begyndte når solen stod op, og holdt op når den gik ned. Når vi begyndte om morgenen sleb vi først knive, så drak vi the, og så kørte vi til middag, hvor vi skiftede heste og holdt pause i 2 timer medens vi kogte vor suppe. Så kørte vi til aften, og så lavede den ene lidt mad, og den anden samlede brænde, for vi skulle brænde bål hele natten for at holde myggene borte, vi lagde godt med græs på, så det gav godt med røg, og det var morsomt at se vore små trofaste heste, hvorledes de stillede sig ved teltet i røgsiden, for at værges sig mod myggene.

Vi var nu to dage forud med at slå, så kom hesteriverne, og det øvrige mandskab satte det sammen og kørte det i hæs, så kom et nyt hold mandskab og pressede det i store baller. Det var halvgrønt og lod sig presse godt sammen, og det blev efterhånden kørt til stationen, det hele blev solgt til hæren.

Næste gang manden kom ud til os, fik vi løn for første gang, og han fortalte at russerne fik 30 rubler, men han ville give os 40, fordi han var godt tilfreds med os, og han gav os fine barberossa (cigarretter), men han mente det var bedst han gemte pengene for os, for vi kunne nemt blive overfaldne, hvis nogen opdagede vi havde penge hos os.

Tiden gik, og vi nåede høsten, og vi kom ind til byen et par dage, for at hente selvbinderen, og det kan nok være vi fik travlt med høsten. Vi fik 6 heste for binderen, og der blev ikke høstet for, jeg sad på binderen og kammeraten ved hestene, og der blev skiftet heste flere gange om dagen.

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

Folkene lagde negene sammen, de blev lagt i kors med toppene sammen, og det sidste neg med roden bredt ud til siderne sat ovenpå. Nogle af folkene bragte vognene i stand, for når vi havde høstet et par dage, begyndte de at køre komet hen til vor beboelse, der blev det sat i hæs.

Det var en hård tid for os der i hasten, at arbejde i den varme med slør for ansigtet, for ikke at blive helt forbudt af moskitoer, hen det gik hurtigt med høsten, for da vi var færdige med at hoste, var de også mest færdige med at køre sammen. Og der blev nu gjort forberedelse til at tørske, det var et stort selvrensende tørskeværk med hestegang til 8 heste.

Jeg vil nu lige fortælle en lille oplevelse vi havde ved den tid. Det var een nat vi blev råbt ud, der havde været hestetyve, men de nåede ikke at tage nogle heste, men de skulle forfølges. Vi var 12 mand, der hver tog sin hest, sønnerne og kirgiserne var bevæbnet, og vi red nu efter skoven. Vi to fanger kunne ikke nær ride med disse kosakker og kirgisere på nøgne heste, og det endte med at jeg kom fra dem, og jeg blev ved at ride i den retning jeg mente måtte være rigtig, og til sidst standsede jeg hesten, for om muligt at orientere mig. Da hørte jeg pludselig noget forude og skimtede en karavane, der bevægede sig langsomt over steppen. Det var små vogne, nærmest lignende en gig, forspændt med kameler og dromedarer. Jeg var ikke glad ved at møde dem, og drejede hesten omkring og lod den gå hvorhen den ville, og det viste sig at den bedre kunne finde vejen end jeg. Pludselig begyndte den at vrinske og det blev straks besvaret, det viste sig at være vore folk, som nu ledte efter mig. De kunne ikke forstå hvor, jeg var blevet af.

Jeg fortalte dem nu om mit møde med karavanen, og de fortalte mig så at det var købmænd fra Mongoliet, hestetyvene så vi ikke noget til. Jeg var også engang med til en festlighed hos kirgiserne. Jeg forstod det som det skulle være påskefest, og der var i den anledning slagtet et lam. Jeg fulgtes med den gamle kirgiser til den hytte, hvortil vi var indbudt, jeg så mig lidt omkring derinde, selve hytten var rund og beklædt med skind og filt, som de selv laver. I den ene side har de deres bohaver, og til natteleje havde de nogle pelse og andet tøj, som de dækkede sig til med på jorden, og i midten havde de et ildsted, hvorover der hang en stor gryde, hvori de kogte suppe.

Vi blev nu sat til bords, det vil sige vi satte os på jorden med benene over kors, ligesom skrædderen, ved et bord, der ikke var højere end 10-12 tommer, så var der en skål til hver at spise af. Men jeg kan godt sige at det kneb for mig at få suppen ned, for der var en stank derinde så det var frygteligt. Den kom mest af nogle skind, som de var ved at tilberede, og som lå rullet sammen lige ved siden af mig, og

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

så den lammesuppe. Det hele var så vammelt så det næsten ikke er til at beskrive. Da vi så kom på benene igen, kunne jeg næsten hverken krybe eller gå af at sidde i den uvante stilling.

En anden gang var jeg med den gamle kirgiser på en ridetur til en tatar landsby, som lå 20 kilometer derfra. Da vi lige var kommet ind i landsbyen, kom der en rytter os i møde, og spurgte om vi ikke skulle have os en drik, og siddende på hesten tog han en skindpose frem, som han havde på ryggen, og han begyndte at arbejde med en stok i posen, og så fik vi en gang at drikke af indholdet, men hvor smagte det væmmeligt for mig, da jeg spurgte den gamle, hvad det var, og han sagde at det var hestemælk, der var behandlet på en særlig måde, så det var berusende. Vi red et stykke længere, så kom vi til et pænt blokhuis, og her skulle den gamle besøge en bekendt, det var et fint hus, udskåret både ved døren og vinduerne, og manden kom ud og hilste på os og bød os indenfor, og jeg blev ikke så lidt forbavset, da jeg kom ind. Ved væggen stod en divan med fine tæpper og puder, og på divanen lå en kvinde med fine smykker i hår, og på halsen og armene. Der var to kvinder foruden, men de var ikke så fint påklædt som den anden, og de serverede the for os. fa Jeg kom hjem, fortalte Jeg min kammerat, hvad Jeg havde set, og vi mente så ar det var et mindre harem, Jeg havde besøgt, for tatarer er jo noget i lighed med tyrkerne.

Vi tærskede nu ellers hver dag, men en dag da tærskemaskinen var gået itu, og ikke ville blive i orden de første par dage, tog kammeraten og Jeg på en tur. Den gamle kirgiser havde fortalt os at ikke så langt fra os, ca. 3 timers ridt, boede der nogle tyske emigranter, og vi tog afsted for at besøge dem på hver sin hest, og red i den retning, der var fortalt os. Vi kom også godt derhen, det var emigranter, der havde boet der i mange år, og lignede mere russere end tyskere, de var også ved at tærske da vi kom, de hjalp alle hverandre i fællesskab. Vi hilste på dem, og begyndte at tale med dem om, hvordan de var kommet dertil, og vi forklarede hvor vi kom fra, og at vi var hos en kosak, og ham kendte de godt, de bød os ind at spise med dem til middag. De havde det helt europæisk indrettet, vi spiste nu sammen med dem suppe og hirsegrød, som på russisk. Vi måtte nu fortælle dem om krigen og hvordan det stod til i Tyskland, de vidste nok at der var krig, men at der var så mange lande ned, vidste de ikke. Mændene skulle nu til tærskningen igen, de havde en stor lokomobil til tærskværket. Vi underholdt os lidt med konerne, vi købte lidt smør og æg hos dem, vi havde jo ikke smagt smør siden vi kom til Rusland, og da vi kom hjem, glædede vi os til at skulle have lidt smør på brødet, men det kunne russerne ikke lide, de kaldte os germanske svinja, det vil sige at vi var nogle svin, når vi spiste på den måde.

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

Da vi havde tærsket en 3 ugers tid, blev jeg syg. Begge mine ben blev så tykke, og Jeg havde stærke smerter i dem, jeg kunne ikke tåle og stå der dag ud og dag ind, og lægge i maskinen, og kulden havde også begyndt at vise sig, Jeg sagde det til manden da han kom, og jeg mente om jeg ikke skulle tage til en fangelejr, men manden syntes at jeg skulle hvile mig nogle dage, og han skulle nok komme med noget varmt, tøj til mig. Manden var ked af det, for han havde ikke andre i øjeblikket, der forstod at lægge i maskinen, og hele tærskningen standsede, medens jeg lå syg, så kom manden og hans kone og så til mig, jeg syntes jeg måtte prøve igen, så vi kunne blive færdige med at tærske. Jeg fik et par varme benklæder og et par filtstøvler, men det kom hurtigt igen i benene. Men jeg holdt ud, da vi var ved at være færdige med at tærske. Kammeraten og jeg blev så enige om at rejse til fangelejren. Vi kørte så med manden hjem til byen, og blev der et par dage på gården, de ville gerne have at kammeraten kunne blive, de var glade for os, men vi syntes vi ville blive sammen så længe vi kunne. Vi fik så de penge vi havde tilgode, og han bad os komme igen, når jeg var rask igen.

Vi rejste så til Tomske til fangelejren der, det var i oktober 1916, vi tænkte at nu skulle vi have det godt i fangelejren, vi havde jo nu lidt penge og kunne købe os lidt, hvad vi trængte til, men da vi havde været der et par måneder, kom der en fin herre og ville gerne have 30 mand, og der iblandt blev jeg udtages. Vi protesterede mod at min kammerat og jeg skulle skilles, og han fik også lov at tage med. Vi fik gode løfter om god forplejning og god løn, vi ville have at vide, hvad vi skulle bestille, men det kunne vi ikke blive klog på.

Vi kom med toget til Krasnojarsk, her blev vi ført op i byen og indkvarteret i et hus, hvor der var et par store rum, her skulle vi blive nogle dage og måtte ikke gå udenfor, der stod vagt ved døren, og ingen fremmede måtte tale til os, vi blev godt forplejet, og da der var gået et par dage, fik vi hver en fåreskindspels og et par filtsåler og et par skindhandsker, og det var jo alt sammen godt at tage på i den sibiriske kulde, der var jo ikke tøj fra oktober til april.

Om morgenen ganske tidlig blev vi vågnet, så fik vi the og brød. Da vi var færdig skulle vi pakke vore sager sammen, og tage vintertøjet på, udenfor holdt der en masse slæder, som vi blev læsset i, nogle af slæderne var fyldt med proviant og værktøj, vi begyndte at forstå, hvor det gik hen. Nemlig på skovarbejde. Da vi havde kørt et stykke tid, stod russerne af slæden og løb ved siden af, og vi gjorde det samme for at få varmen. Selvom man er nok så godt klædt på, kan man ikke holde varmen ret længe i den kulde. Vi kom forbi flere små landsbyer med kun nogle få huse. Hen på eftermiddagen nåede vi vort bestemmelsessted, et blokhus med jord ved siderne og ovenpå, midt inde i en stor skov. Vi blev læsset af, kom ind i huset

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

og fik ild i kakkelovnen, for at blive varmet lidt. Russerne korne tilbage med det samme, for at overnatte ved de sidste huse, vi kom forbi, ca. 7 kilometer tilbage, men 3 af dem blev nos os, een skulle holde vagt, de andre to skulle fore opsyn med arbejdet.

Vi var imidlertid blevet sultne og ville lave os noget at spise, så tændte vi et bål udenfor, vi kunne jo ikke koge ved kakkelovnen, som kun var en blikkasse med et rør igennem loftet, hen så kom det værste for os, vi spurgte russerne, hvor der var vand, og de svarede at vand, det var aer ikke. Det nærmeste sned, hvor der var vand, var de 7-8 kilometer borte, hvor de nærmeste huse lå. hen så viste de os, hvordan de plejede an gøre, når de var herude, vi skulle tage noget sne og smelte ved ilden, men der skulle meget sne til, til så mange mennesker, og det smagte ikke godt, vi kunne godt spare at komme the i, for den var brunt i forvejen af fyrretræsnåle. Det samme var tilfældet med suppen, så vi måtte jo vænne os til meget, som vi aldrig havde tænkt var muligt.

Her ved huset skulle der nu brænde bål hele natten, der var jo altid nogle, der vågnede om natten, de skulle så lægge noget på kakkelovnen, og smide noget på bålet udenfor.

Den næste dag skulle vi så begynde arbejdet i skoven, og fik udleveret økse, save, snore og skabeloner. Vi kom så hen på arbejdspladsen, hvor der for havde været arbejdet. Her blev vi så fordelt to og to, der skulle nemlig hugges sveller, og vi kiggede lidt på hinanden, for hugge sveller var ingen der kendte. De fleste i blandt os var kontor- og forretningsfolk, der aldrig havde haft en økse i hånden, og vor betaling skulle vi have for hver svelle, vi kunne hugge. For mig var det jo ikke uvant, jeg var både kendt med og arbejde i skoven og bruge redskaberne. De første dage gik nærmest med at opsynsmændene skulle vise os det, og så skulle vi selv tage fat.

Det kom ikke til ar gå godt, for man skulle passe godt på redskaberne i den hårde vinter, omkring 80 grader, og alle disse kontorfolk gjorde os det neget surt, de kunne ikke få disse høje træer lagt ned, uden så knækkede de saven, og huggede vi øksen på tværs i træet, sprang den som glas, og vi måtte selv betale for hvad der gik i stykker på denne måde, så var der de sveller, der ikke var lige, de blev heller ikke betalt, let blev heller ikke bedre i dagene der kom, for da vi havde været der i 14 dage, begyndte de at trække os i vor forplejning, og de sagde at vi kunne ikke tjene til føden, der var kun tre hold, der kunne hugge sveller, og de kunne ikke tjene føden til dem allesammen, så de sidste dage i den 3. uge gik det helt galt. Der var ingen proviant, og vi nægtede at arbejde, her blev en hel halløj, de ville vise os at vi skulle arbejde og truede med at de ville sende bud efter 50 kosakker, der skulle piske os. Men det blev det ikke bedre af, for nu i deres raseri sprang nogle af fangerne op med deres økser i hånden, de ville vise dem, at de ville slå alle kosakkerne

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

ihjel. Så blev russerne bange, og ham der stod vagt trak sin revolver, og forlangte at vi skulle holde os rolig, og vi forlangte at de skulle føre os tilbage til byen, vi ville ikke begynde igen at arbejde i skoven, så vi begyndte at pakke vore sager sammen, for nu skulle det være, og da klokken var tre om morgenen ville vi afsted, for at nå byen medens det var dag. Men russerne ville ikke følge os, så lukkede vi selv døren op og begyndte at gå.

Så kom russerne alligevel og mente det kunne aldrig gå at færdes igennem skoven for ulvene ved nattetide, de ville så have, vi skulle rive tændstikker af, og ryge cigaretter eller brænde blus for at skræmme dem, og vi kunne nok mærke at russerne var mere bange end vi var, for vi kendte jo ikke rigtig faren.

Men vi kom godt igennem, og nåede først byen sent den næste aften. Nu vidste de ikke hvor de skulle føre os hen, men så pludselig kom der flere soldater til, og vi blev kastet ind i en skummel bygning, der var et fængsel (på russisk kakalaska), og der var hunde koldt derinde. Men ingen lys havde vi, så i mørke søgte vi efter et ildsted, som vi også fandt, men så var der ingen brændsel, og vi begyndte at slå boitschen ned for at få noget og varme os lidt, og spise fik ikke nogen før den næste dag, da blev der sat brød ind til os. Så var der torvedag i byen, der kom mange mennesker forbi, og da der ikke var andet end et jerngitter for vinduet, stak dem der gik forbi, alt muligt at spise ind til os. Så kom der en gammel russer til vinduet og spurgte om vi ville arbejde, han kunne bruge to mand. Min kammerat og Jeg meldte os, vi blev hentet ud af denne skumle arrest, og overgivet til manden, så kunne han tage sig af os. Han var glad at jeg talte godt russisk. Vi kom så hen på torvet, hvor hans slæde stod, der købte han en slags kiks til os, som vi kunne spise på vejen hjem, og tobak og papir fik vi også, så vi kunne lave cigaretter. Nu fik vi så hesten for slæden, og manden pakkede os til med gamle pelse han havde med, og så en stor isbjørnepels omkring.

Vi skulle til den næste landsby udenfor byen, ca. 25 km., det er jo ikke ret langt for en russer, men vi syntes alligevel det var langt. Da vi var kommet udenfor byen, og hesten var på det rigtige spor i sneen, drejede manden sig om med ansigtet imod os og lod hesten passe sig selv, for at have os i øjesyn hele tiden, og jeg vidste nok af hvilken grund, fordi han var bange for at vi skulle overfalde ham. Han kunne jo ikke vide, hvad vi var for nogle mennesker, og det var ret almindeligt at bønderne blev overfalden, når de kørte hjem fra torvet. Men det var jo ikke os, der ville gøre ham fortræd, og vi kom jo også godt hjem til gården. Her blev vi godt modtaget, vi fik god varm suppe, og spiste så meget, at vi fik en rigtig mavepine, for vi havde jo ikke fået rigtig noget at spise de sidste dage. Da vi så var færdige, bød den gamle mand os på (kurit) at ryge, og vi sad og snakkede, så fik vi en

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

lille overraskelse, for de spurgte os om vi var østrigere, men vi svarede nej, vi var "germanse", som de kaldte os, og det ville de absolut ikke tro, men blev helt bange for os, og en gammel kone kom hen og strøg os med hænderne i panden, så sagde hun på russisk "ragganjetto", det betød vi har jo ingen horn i panden, for det havde deres præster fortalt dem, og de var grædefærdige da de så det ikke passede, så vi fik et lille indtryk af hvor uoplyste de var, og her lærte vi rigtig den almindelige russiske befolkning at kende, for derimod kosakkerne var jo mere oplyste.

Det er jo ret almindeligt, at russerne bor flere familier sammen, og her boede vi tre familier, den gamle mand, to døtre som var gift, og der var 3 barn, og så en gammel kone, som var der midlertidig, da hendes eneste søn var i krig. Der var jo kun tarveligt møbleret i sådan et hus, men temmelig lunt, da det var blokhuse. Vi havde en stue, hvor vi spiste, der var bænke omkring væggen og så et bord, så var der en af disse lave blikkakkellovne, som kunne tage store stykker brænde, ved siden af spisestuen var et mindre rum, her var ovnen, og for enden af spisestuen var der et rum hvor de unge mennesker sov, der ved siden af igen indtil ovnen, var et uafsluttet rum, med noget der lignede et par senge, her sov de gamle.

For os var det jo også lidt mærkeligt, da vi så disse forhold. Russeren og vi to sad nu på gulvet omkring kakkellovnen og røg cigaretter. Når vi havde røget een, rullede vi straks en anden, så sad vi og pustede røgen ind i kakkellovnen, for at røgen kunne trække bort, og som tændstikker brugte vi, medens vi sad her, lange tynde træpinde, som børnene lavede om aftenen. Konerne syede på tøj. Da vi så havde siddet en lille tid, skulle vi gå til ro og blev vist plads ved siden af børnene på gulvet, hvor der var lagt pelse og en hovedpude til hver, og de to koner lagde sig ved den anden side af børnene, og det skete ikke så sjældent mens vi var der, at der kom fremmede, som skulle sove der om natten, og enten det var mandlige eller kvindlige, lagde de sig lige ned i mellem os. De to gamle lagde sig i deres senge, den gamle mand stod jævnlig op om natten, for at lægge mere på kakkellovnen, og det var morsomt at se når han stod der og varmede sig, så trak han skjorten ud fra kroppen, for at ryste lusene lidt. Vi bar nemlig altid skjorten uden på bukserne, det vil sige skjorten gik kun til hofterne, og når vi gik til ro, tog vi kun fåreskinsfrakken og filtstøvlerne af. Vest og andet undertøj blev ikke brugt.

Der var også en vugge i stuen, den ene af døtrene havde et lille barn, og sådan en vugge var meget primitiv, men praktisk, den var lavet på den måde, at der var en lang tynd birkestang, som gik stukket igennem en jernring oppe ved loftet, så gik der 4 snore ned fra enden af stangen, som så var bundet i alle fire hjørner på et stykke lærred, heri lå så

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

barnet i noget varmt tøj, så var der en snor fra vuggen ned til gulvet, så man kunne sidde og vippe med benene.

Så var der jo ovnen, hvor man kunne kravle op på når man var rigtig forfrossen eller man var syg, og de gamle russere tilbringer meget af deres tid der om vinteren. Men så om morgenen var konerne der længe før os og fik tændt i ovnen, vi fik nemlig friskbagt brød hver morgen med varm olie, og det var jo let at få ovnen varm, for den blev jo aldrig kold.

Så havde de et par køer, de skulle malke, det var nærmest for at have mælk til børnene og til barning. Da vi så var færdige med vores morgenmad skulle vi ud og fodre hestene, der var ti i alt, som stod i et rum på hver side af en stor udhulet træstamme. Her hakkede vi så noget halm med en økse til lang hakkelse, som blev blandet med noget fugtigt grut. Så savede vi brænde de første dage, nu skulle vi også til at tærskes, og det var slet ikke så let at få stillet an til tærskning.

En morgen kom drengen, der var 12 år, og fortalte os at vi skulle hente hvedeneg hjem fra marken, der lå et godt stykke vej derfra. Vi fik så ni slæder forspændt, og i hver slæde blev der fastbundet et knippe halm og så lidt hø til hesten, så fik vi lidt the, brød og sukker med, og en gryde til at koge vand i. Nu var vi bleven godt klædt på, og en stor pels uden på, der nåede fra jorden og helt op om hovedet, så der kun lige var øjnene fri.

Så tog den gamle mand den første hest og kørte afsted, de to næste fulgte af sig selv bagefter. Så kom min kammerat, som kørte en hest, og her fulgte også to heste bagefter. Så kom drengen og jeg på samme måde med de sidste tre, så vi brugte jo kun tre tømmer på den måde, og det var til de fleste tider hingstene, der blev kørt med tømmer. Da vi så var kommet derud, fik hestene deres hø, og der blev brændt et par knipper halm af, for at vi selv kunne blive varmet og få lavet the.

Så begyndte den gamle og vise os hvordan vi skulle læsse en slæde, det var store neg, frosne og glatte var de, og de måtte ikke falde af, selv om slæden væltede nok så mange gange på vejen hjem, for herefter skulle vi selv, sammen med drengen og en af de unge koner, køre korn hjem. Der blev jo kun læsset 50 sådanne neg på hver slæde, men vi fik også at føle, hvor anstrengende det var at komme hjem med det, for slæden slog snart til den ene, snart til den anden side, og snart skulle vi løbe frem, snart tilbage, for at hjælpe de slæder hvor hesten gik alene. Vi nåede så heller ikke mere end een tur om dagen, for når vi nu kom hjem, blev kornet sat ind i et blokhuis, der hvor vi skulle tærskes. Her blev det sat ganske tæt sammen på nogle stænger med roden nedad, så var der et lille rum ved siden af, her blev tændt et bål, og varmen trak nu igennem to luger ind til kornet, for at det kunne tørres. Men det var nærmest kun hvede, der fik denne behandling, det stod der et par dage, så skulle vi tærskes, og det var meget

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

primitivt. Om aftenen, før der skulle tærskes, blev der kørt vand, som vi hentede ved floden, der løb lige ved byen, og hvor de alle sammen måtte hente det vand, de skulle bruge, både til dem selv og kreaturerne, og dette vand kørte vi så op til det sted, hvor vi skulle tærske. Det blev hældt ud over jorden, for så havde vi et glat gulv at arbejde på.

Så tidlig næste morgen, allerede ved 3 tiden, begyndte vi, for at vi kunne nå at blive tidligt færdige, og få det korn, der var blevet tærsket, kørt hjem til gården inden aften, ellers blev det stjålet, og det var vel nok en kold een for os alle sammen, at komme op ved den tid. Når vi for eksempel trak vejret kun gennem næsen, blev næseborene hængende sammen, men vi fik jo hestene spændt for et hjemmelavet tærskværk med hestegang, det hele var lavet af træ og gik meget tungt, men lydløst. Når vi nu fik begyndt, kunne vi sagtens holde varmen, for det meste af halmen blev brændt efterhånden, og vi var gerne to mand til at riste halmen hen over isgulvet, for så at kaste det på ilden, men de havde jo ingen rensemaskine, og når kornet kom hjem, skulle det kastes for at blive rensat. De skulle jo også have kornet malet, og der var kun en lille vandmølle et par kilometer derfra, og når vi skulle derhen skulle vi gerne have mad med til et par dage, for at få nogle få sække korn malet. Der var altid fuldt optaget i opholdsrummet, og folk sad og sov på deres få sække korn de havde med, så ikke nogen skulle stjæle det, og når det var deres tur, skulle de selv sørge for at få det malet. Jeg var med en gang, vi havde 3 sække hvede, der skulle males fint til mel, og det tog en dag og en hel nat, så det er jo tålmodighedsarbejde.

Vi nærmer os nu den russiske jul, vor egen jul gik rolig hen uden at vi mærkede noget, for vi vidste knap nok hvad dato, vi havde, og de holdt jo ingen aviser, for læse kunne de jo ikke ret mange af dem. Der var gerne een i byen, der læste nyheder for dem, og breve der var kommet fra fronten.

Da vi nåede julen blev der slagtet en gris, og det gik også for sig på en underlig måde. Den blev stukket, så blev den lagt over et hul i jorden, og her i hullet var der tændt et lille bål til at svide grisen med. Så blev den skrabet med en skuffe, og der blev ikke brugt noget af indmaden af grisen, det blev lige kastet hen til hundene.

Konerne lavede os god suppe og bagværk i disse dage, der blev også fanget store laks i floden, som så blev bagt ind i brødet, det smagte forresten dejligt. Der blev nemlig holdt åbne steder i isen, for at fiskene kunne få luft der, og så kunne man lige tage dem med hænderne. Under festen morede det os at se ungdommen spille balalajka og danse stepdans.

Efter julen skulle vi til at arbejde i skoven, først var der et stort stykke, hvor der var store tykke lærketræer, her skulle vi skære brede ringe i barken med nogle særlige knive dertil, og jeg ville jo gerne vide, hvad det skulle være til,

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

så fik jeg den forklaring: når træerne nu stod et par år, blev de tørre, og når der så kom en storm knækkede træerne, det bedste af stammerne blev slæbt hjem, og resten blev brændt af. Jeg så også senere sådan en skovbrand, men da var der også gået ild i det lange prærie græs, og kreaturerne kom styrtende og brølende mod byen.

Men da vi så havde arbejdet her et smykke tid, kom vi hen i en anden ende af skoven, og skulle køre lange stammer hjem, det var sådan et sted, hvor de selv var knækket. Det var næsten, ikke til at få fat i, for det lå både på kryds og tværs. Det var ikke til os selv, der skulle bygges et hus, og så hjalp de hinanden med at køre det hjem. Der blev kun brugt hvad der havde en passende tykkelse, resten blev kørt hjem som brænde. Det traf sig en gang, at vi var der ude og hente brænde, at vi beundrede en kvinde, der sad ganske alene og såvede en stor stamme over med et skovsav, som jeg synes næsten var umuligt. Men det stod hende snildt for, at save sådan et træ over.

En anden gang vi var der ude, blev vi slemt forskrækkede, vi var lige kommet der ud og havde fået hesten bundet ved et træ, så kom der en stor bjørn gående et stykke henne. Vi blev bange for dyret, og skyndte os hen til vort køretøj og kom afsted hjem, men vi fik så at vide, at de ikke var så slemme, når man bare ikke driller dem, går de helt langt uden om mennesker. Der var ellers meget vildt derinde, særlig hvide polarharer og birkehøns, som kun holdt til i de store birkeskove. Ulvene så vi kun sjældent om dagen, men om aftenen skete det mange gange at de kom helt frem til landsbyen den vinter. Så fik hundene travlt, for de kunne lugte dem, og det var nogle glubske ulvespidser, som kun blev fodret med rådt kød, det var vist nok en krydsning med ulve. Russerne vidste nok, hvad der var på færde, når alle hundene i landsbyen begyndte at gø, så slog de hundene løs alle vegne, og de kunne nok fordrive dem. Russerne fortalte os, at de nok kunne klare sig for ulvene, når der ikke var for stor en flok.

Så var der det russiske bad, som vi lærte at kende. En hver ejendom her, havde sit eget primitive dampbad, og hver lørdag gik russerne i bad. Sådan et bad var delt i to rum, et mindre rum, hvor der var bygget en hul kampestensgrotte, hvor under der blev fyret, så stenene næsten var gloende. Så smed de vand på stenene, og det gav en kvælende varm damp, som gennem et par luger trak ind i det andet rum. Her i dette rum var anbragt tre brikse i forskellige højder, og her gik de ældre russere gerne op på den højeste, hvor der er mest varmt. Nu ligger de her og pisker sig på hele kroppen med birkeris, hvor der er grønne blade på, så deres krop ser helt gloende rød ud, men de er også blevet rene. Vi blev også udsat for denne tradition, og blev ikke så lidt overrasket, da vi hørte, vi skulle med den gamle kone i bad om aftenen. Vi protesterede og sagde, at det kunne vi slet ikke tåle, for det var alt for

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

varmt, men det hjalp ikke, for med skulle vi. Så fik vi et par lærredsunderbukser og en ren skjorte med, vi kom jo derned, og jeg fik besked om at smide et par spande vand på stenene, der havde jo været to hold der nede før os, så godt varmt var der, og endnu mere blev det, da jeg smed vandet på, for det gav jo en forfærdelig damp. Den gamle kone var nu allerede kommet ind i baderummet og begyndte at råbe på os. Vi skulle jo så derind, men der var ingen af os, der turde gå først, men så gik jeg først, og jeg var kun lige kommet inden for døren, så smed jeg mig på gulvet, det samme gjorde min kammerat, for vi kunne ikke få luft. Konen lå jo og slog sig med disse birkegrene og råbte på os, at vi skulle tage birkegrenen, og baske hende godt igennem, for hun blev så træt i armen. For ikke at komme for højt op, satte vi os på den nederste briks, og kunne så lige nå derop, så skiftedes vi til at bruge birkegrenen på os selv, og jeg kan godt sige, at man blev køn ren på kroppen. Mens vi nu var ved at baske os lidt selv, begyndte den gamle at stønne og klage sig og sagde, at vi skulle tage hende ned, vi kunne næsten ikke se hende for damp, og der var jo kun et tællelys. Vi fik hende da hjulpet ned, men hun var næsten mere død end levende, så fik vi hende sat på en bæk i det lille rum, da hun så havde siddet og sundet sig lidt, begyndte hun at tage tøjet på, men før end hun tog sin pels på, satte hun sig udenfor i den bidende kulde, og vi syntes det var den visse død, når man nu var så ophedet, det skulle vi ikke have noget af. Nu var vi jo blevet rene på kroppen, men det hjalp jo ikke så meget på uldtøjet, for de kogte jo ikke tøjet, når de vaskede.

Men de var ellers meget gæstfri, og det traf sig engang jeg gik mig en tur en søndag eftermiddag, at jeg kom forbi et hus, hvor der sad nogle koner ved vinduet, så råbte de på mig: "I di su du zschej-pid", der betyder, at jeg skulle gøre dem selskab med at drikke the. Jeg kom så ind og gjorde dem selskab, og det var helt interessant at se hvor mange kopper the de kunne drikke, for themaskinen (samovar) stod jo midt på bordet, og sådan 4-5 koner kunne nok tømme den. Da de nu var færdige kom det interessante, for de skulle til at luse hinanden i håret. Det var jo trist at se sådanne ældre koner, deres hår var så fuldt af ned. De begyndte nu at skrabe i hårbunden med en gammel kniv, for at få lusene frem, og det var grusomt at se hvor fast de kunne sidde i huden. Jeg morede mig lidt over dem og stak hovedet hen til dem, og forundret sagde de, at jeg ingen lus havde i håret. Det var i grunden også mærkeligt at vi var sluppet for disse hårlus.

Vi fortsatte nu vort vinterarbejde med at køre korn hjem, tærsk og arbejde i skoven. Så nærmer vi os jo den russiske påske, hvor russerne faster i 6 uger, de spiste ikke kød i den tid, men vi fik som sædvanlig vor daglige kost. Når så påsken kom, blev den holdt meget højtideligt, og her kunne vi få se, hvordan den arme befolkning blev udsuget af gejtstligheden. Ude

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

på gaden kom en hel karavane af slæder, foran dem kom nogle bærende med lys, de gik ind i hvert hus og anmeldte at de kom, bagefter kom der nogle bærende med et krucifiks, de førte præsten eller pope, som de kaldte ham, ind. Han sagde så et par ord, og russerne korsede sig, så var der et par, der tog imod gaverne, men var det rede penge helst guldmønter, så tog præsten selv imod, og var det i form af korn, æg, fjerkræ eller sådan noget, blev det læsset på slæden, for derefter blev det kørt til byen, hvor det blev solgt og gjort i rede penge, og de slæbte en masse penge sammen til gejstlig-heden.

Nu nærmede vi os også snart forår, og tøbruddet kommer meget pludselig, i den tid er det ufremkommeligt noget sted, for gaden gennem landsbyen er lige et pløre, som man herhjemme næsten ikke kan tænke sig, og det syntes endnu værre når solen begyndte at bade på disse veje. Der blev en stank så frygtelig indtil vejene blev tørre, men så var de også helt gode at færdes på, undtagen at det kunne støve. Men lige så snart at jorden var til at gå på, kom kreaturerne på, og det er jo nemt her i Rusland. Sådan en landsby er som regel kun en lang gade med en række huse på hver side, de har så en hyrde, som begynder i den ene ende af byen, hvor han blot lukker porten op så kreaturerne kan gå ud på vejen, så tager han dem med, og sådan fortsætter han hele byen igennem, så bringer han dem tilbage ved af een. Den første dag de skal have kreaturerne ud, er en højtidelig dag, for alle folk fra byen følger med, bærende på brændende lys og krucifiks i spidsen til de når byporten, så vender de om og går hjem.

Nu skulle vi også til at gøre forårsarbejde, men det var jo ikke noget i sammenligning med, hvad vi var vandt til hos kosakken. Her var kun dårlige redskaber, harven var der kun nogle enkelte tænder i, og ploven var en meget gammel, af den slags som kun går een arm bagud til at holde ved. Så havde vi et stykke jord, som jeg før har omtalt, hvor skoven var brændt af, og her skulle vi pløje og harve i mellem stubbene, for russerne rydder jo ikke noget, de arbejder bare i mellem så lange stubbe, hvor træerne er faldet af selv. Her gik det heller ikke sådan som ved kosakken, hvor vi selv kogte mad, her havde vi en af de unge koner med, som kogte middagsmad til os. Men det var nu ikke så vanskeligt, for vi fik en spand pillekartofler med salt til, og så the med et stykke brød og sukker bagefter, så fik vi var rigtige middagsmad når vi kom hjem om aftenen.

Nu var det sidst i maj, den 17., og der kom en af de unge koners mænd hjem, så blev vi overflødige, og de kørte os nu til den by, hvor vi havde siddet i arresten, og her arbejdede vi forskellige steder, kun nogle få dage hvert sted. Men så blev vi ledige og sad på et spisehus nede på torvet, her kom en kone og ville absolut have en af os med, og det endte med, at jeg måtte tage med hende, min kammerat blev så i byen, vi mente senere at kunne træffe hinanden igen.

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

Konen og jeg kom jo afsted, det var kun 10 kilometer, men i gennem skov hele vejen. Vi var kun kommet nogle få kilometer før jeg så der stod nogle trækors ved vejen, og der kom flere jo længere vi kom frem. Så spurgte jeg hende hvad det skulle betyde, hun fortalte så at her var folk blevet overfaldet, når de kom fra byen. Når de så satte sig til modværge, blev de skudt ned, og så blev der sat et kors, hvor de var blevet slået ned. Da vi kom lidt længere frem sagde hun: her kan du se, her står 3 kors, der er både mand, kone og et lille barn blevet dræbt. Jeg blev helt dårlig tilpas ved at se alle de kors, og tænkte hvor mon jeg kommer hen.

Vi nåede så den lille landsby. Vi kom så ind og skulle have noget at spise, der var en datter på 15 år og en svigerdatter. Hendes mand var falden i krigen. Konen selv var jo enke og var en meget galhovedet een. Jeg blev heller ikke glad ved at være der, da vi skulle hen og sove, og jeg allerede havde lagt mig på gulvet, viste hun mig en stor pistol, som hun tog med sig i seng, og jeg besluttede allerede den første aften, at her blev jeg ikke ret mange dage. Her var ikke så meget arbejde før end høsten kom, men datteren og jeg kørte tørt brænde hjem fra skoven. Hun var meget interesseret i sprog, jeg måtte hele dagen lang fortælle hvad det hed på tysk, det hun spurgte mig om, ligeledes hvordan der så ud herhjemme, og hvordan vi levede. Hun kunne slet ikke begribe, at vi kunne lave forskellig mad til hver dag, og hun bestemte, at når jeg rejste hjem ville hun med.

Jeg havde nu været her godt otte dage, og det var søndag. Jeg fortalte konen, at jeg skulle nu ind til mine kammerater i byen, men det måtte jeg ikke, fordi det var farligt for mig at gå den vej alene. Jeg går alligevel, sagde jeg og pakkede mit klunds og tog afsted, for det var ikke meningen, jeg ville blive her længere. Jeg brugte nu benene det bedste jeg havde lært, og jeg kan godt sige, at jeg ikke var helt glad ved at gå her alene. Men jeg nåede byen i god behold. Jeg søgte så efter min gamle kammerat, men fandt ham ikke. Jeg kom så i tale med en anden fange, en østriger. Han var på et bageri, der kunne jeg også få arbejde, nu blev jeg hos ham om natten, næste dag søgte jeg om arbejde og kunne begynde med det samme. Det var et kiks-bageri, en slags runde og meget hårde kiks, som russerne gerne spiser. Mit arbejde her blev, at sætte dem på snor, så det blev en stor krans, men det blev mig for ensformigt, at stå ved dette arbejde hele dagen, så jeg besluttede mig med det samme og søgte andet arbejde. Det fik jeg også med det samme, et lille stykke fra bageriet lå to flotte store ejendomme, med et højt plankeværk udenom. Der skulle jeg være nattevægter. Her boede en skindhandler, det var vistnok jøder og de talte flere sprog. For mig var det næsten som at være hjemme, vi fik jo forskelligt at spise her, og der var rigtigt køkken med komfur og gode værelser, der var

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

også tjenestepiger. Det var her alt muligt skind blev opkøbt. Jeg skulle gå vagt her om natten, og fik så en revolver og patroner, samt 2 store glubske hunde, som skulle hjælpe mig. Jeg fik besked om at passe på, for der havde ofte været tyve. Det så også helt farligt ud, når sønnen gik ud om aftenen, stak han altid to revolvere i lommen. Så skete der en begivenhed mens jeg var der, pigen var gået ud om aftenen og skulle komme til en bestemt tid, så jeg kunne lukke hende ind, men jeg var pludselig falden i søvn i mit vægterhus, så jeg ikke hørte da hun ringede med klokken, hun begyndte så at klatre over plankeværket og hundene blev jo helt rasende. Fruen var også bleven vågnet derved og råbte på mig ud af vinduet, hvad der var på færde. Men det var bare pigen, der var klatret over plankeværket, sagde jeg, men en anden gang skulle jeg blot skyde hende ned, for ellers lærer hun bare hendes kæreste at gå med over plankeværket, og det kan lige så godt være en tyv, hun slæber med ind.

Jeg kørte også damerne en gang i mellem ud i skoven om eftermiddagen for at plukke champignon, og da skulle jeg altid stå vagt med revolveren i hånden, for at de ikke pludselig skulle blive overfaldet, så det var ikke helt hyggeligt at tage på skovtur.

Jeg blev imidlertid her kun en god månedstid, så kom der bud fra politimesteren, om jeg ville komme der ned. Til min store forundring sad her enken, som jeg var løbet fra, hun beklagede sig til politiet, at jeg var løbet fra hende. Nu havde hun fået at vide, hvor jeg opholdt mig og høsten stod for døren, så hun havde ingen til at køre med maskinerne. Hun vidste nemlig fra første gang jeg var der, at jeg kendte maskinen (det var en aflægger). Nå, politiet spurgte mig så, hvorfor jeg ikke ville være ved hende, jeg svarede at jeg ikke kunne lide at være hos hende, og at jeg kunne tjene mere på den plads, jeg nu havde, og det endte med hun ville give det samme, som jeg kunne få der. Politiet sagde så, at jeg hellere måtte tage med hende, men så trak han mig til side og sagde, jeg måtte tage med hende derud, så kunne jeg altid løbe der fra igen med det samme, om jeg havde lyst. Det endte alligevel med, at jeg blev der sommeren til ende. Jeg fik det rigtigt godt her, og hun var lykkelig over, at hun havde fået mig igen, særlig til at køre maskinen, for der var ingen, der kunne høste med den, og det var den eneste i denne landsby. Jeg måtte også høste for et par naboer, så jeg havde det jo let i høsten, og konen jeg var hos, var helt stolt af, at hun fik mig med igen. Men så skete det en dag, jeg havde høstet et læg hos den ene nabo, at han kom med en stor flaske brandevin (samagonka), en fire liter flaske, vi skulle have en lille tår. Men jeg afslog det med det samme. Vi var jo allesammen tilstede, og disse to gamle naboer blev meget fornærmede. Konen jeg var hos, fortalte mig så, at det var en stor fornærmelse, ikke at ville drikke sammen med dem, og man blev

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

ikke regnet for et mandfolk. Det endte med vi fik begyndt at smage på samagonka, så vi begyndte at komme i godt humør, og de fortalte mig om, hvorledes deres forfædre blev slæbt, lænket sammen til Sibirien, og hvorledes mange af disse stakler havde udstået deres straffearbejde, og havde fået arbejde et eller andet sted i en landsby. Når de så havde tjent lidt penge sammen og forlangte det de havde tilgode, skete det ofte at medens de var ude i marken, blev vedkommende skudt ned og begravet, og der var ingen der savnede ham. Sådan gik det til i gamle dage. De fortalte endnu også, når en straffefange under sit arbejde kunne komme i forbindelse med en kvinde, og de ville gifte dem, så blev han frigivet og anvist et sted, hvor de kunne bosætte sig, men de skulle blive i Sibirien. Jeg spurgte dem så om, hvor disse landevejsrøvere holdt til, og de fortalte så, at de engang kom bag på disse røvere, og der blev skudt en del, det viste sig at være bønder fra en landsby i nærheden.

Vi blev nu efterhånden mere eller mindre berusede, så jeg fik ikke mere høstet den dag. Kvinderne fik hestene for vognen, så vi kørte hjem og sov rusen ud.

Jeg blev også her vidne til at høre sådan en røverbande en nat. Det begyndte pludselig midt om natten, vi hørte geværskud, og så måtte vi alle op. Da vi kom udenfor, hørte vi det var i den anden ende af byen, da vi kom der hen, havde de trukket sig tilbage til skoven, men efterladt 3 heste, der stod bundet ved træerne i kanten af skoven. De blev taget med tilbage til byen, der blev de afleveret til en mand de kaldte stareste, en mand, der ordner landsbyens anliggender, og det var her folk samledes, når der var kommet post til byen, for så blev det læst op her af manden, for de andre kunne jo ikke selv læse det.

Her fik jeg også at se, når der var en død i byen, for så havde de en til at sidde og læse ved den døde i 3 dage og nætter, og folk der kom forbi, gik ind og kyssede liget til afsked. De kunne være helt ulykkelige, når der døde en om natten, for kvinderne gav sig til at hyle og skrigte af fuld hals, for så vidste byens folk straks hvad der var sket. Den dag de så blev begravet, var der også nogle græde- mænd eller kvinder, der gik i spidsen for en ligskare og hylede det bedste de kunne.

Nu da vi blev færdige med høsten, ville jeg ikke blive her længere, for det var mig lidt ensformigt, kun at leve sammen med russere alene, konen havde heller ikke noget imod det nu, da hun havde fået høstet, så hun kørte mig nu til byen. Her traf jeg så nogle af vore kammerater, der også gik ledige. Nu blev vi nogle dage i byen, vi var 6 mand og besluttede at rejse til en anden by, for at få noget andet arbejde og for at se en anden egn.

Vi kom så til Kansk, her søgte vi så arbejde ved en kulmine, som vi også fik, men der var jo ingen af os, der forstod

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

at pikke kullene frem, der er jo mange steder i Sibirien, hvor gruberne er fuldstændig åbne som en grusgrav. Men her skulle vi ned ad en stige i 15 alens dybde, vi blev drivende våde dernede, og det kunne vi ikke lide, at være våde hele dagen, så vi var kun nede een gang. Det var også kun meget primitivt indrettet, kullene blev trukket op ved heste kraft, og for at komme af med den gasluft, der kom i gruben, var der lavet et hul op igennem jorden, hvor der så lå en tønne, der var ild i, så hver gang der kom gas, eksploderede det, og det var een knalden hele dagen lang.

Vi gik så på kontoret, for at høre om de ikke havde noget andet arbejde, det fik vi også, men vi skulle rejse til Nidhne Udinsk, der skulle vi blot melde os til en mand på stationen. Da vi så kom der hen, fik vi at vide, det var akkord arbejde med træstolper til minegange. Vi fik så et hus anvist, hvor vi kunne bo og selv lave mad. Den næste dag skulle vi så begynde, og manden viste os så hvordan vi skulle skrabe barken af, med noget der havde form som en lille spade. Der var ikke knaster af betydning i træet. Vi skulle have vist pr. stolpe, og det gik rigtig godt. Vi skulle tillige læsse dem i store jernbane vogne, det fik vi også betaling for pr. styk, og det traf sig lige så tit om natten, som om dagen, at vi skulle læsse sådan en vogn.

Da vi så først havde været der nogle dage, tjente vi også rigtig godt, helt op til 9 rubler om dagen. Det var jo for os mange penge at tjene, men det var jo heller ikke helt let arbejde, for hver mand måtte jo bære sin stolpe op i vognen, vi måtte gå op af et højt stillads, så vore skuldre blev helt hudløse. Når så først skuldrene blev vandt til trykket, var det ikke så slemt mere.

Her fik vi også syn for, hvor farligt det var at færdes derinde, særlig når man havde penge. Det traf sig en dag at lønningsmanden kom ridende, for at han skulle ind og betale lønninger til arbejderne inde i skoven, blev han skudt ned og pengetasken røvet fra ham midt om dagen, da han så udeblev med lønninger, blev der straks søgt efter ham, og de fandt ham liggende død i skoven og hesten var også væk. Der blev så sendt bud til politiet i byen, men først den næste dag kom der en ridende patrulje, som skulle eftersøge dem. Men det er næsten håbløst i de store skove. Os berørte det jo ikke med lønninger, for vi fik udbetalt på stationen.

Det værste for os her var nu kosten, vi var jo vandt til at få den russiske kost og nu måtte vi leve ved tør kost, der næsten udelukkende var æg, mælk, brød og the, som vi gik ned i landsbyen og købte. Den lå et stykke fra stationen, for ved selve stationen var der kun nogle få arbejdshuse, så det var temmelig øde ved sådan en station. Men da beboerne i landsbyen opdagede, at vi gerne ville købe noget, kom de os løbende i møde, for den ene ville hellere sælge, end den anden. De havde opdaget, at vi gerne ville have lidt lækkert at spise, så de

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

kom både med varmt bagværk og stegte høns, så vi kunne nok blive forsynet. Men det blev kun kortvarigt med at arbejde her, for da vi havde været her en god månedstid, fik vi besked om, at der foreløbig ikke skulle laves flere stolper, så en skønne dag pakkede vi sammen og drog tilbage til Kansk, her fik vi så arbejde lige ved byen i et stort dampmølleri. Ved mølleriets lå en to-etages bygning, som vi fik anvist at kunne bo i. Stor blev vor overraskelse, da vi så der var en hel del fanger, der arbejdede her. Der var en 30 mand i alt, og hele mølleriets blev drevet af fanger, undtagen nogle maskinmestre og opsynsfolk. Vi havde vort eget køkken, hvor der var et par østrigere, som kun kogte mad til os. Mølleriets blev drevet i døgndrift, jeg kom sammen med et hold, hvor vi var 12 mand, vi skulle døgnet rundt være fyrbødere, og samtidig passe maskinen, og det var vel nok noget nyt at prøve. Men det var jo ikke helt behageligt, for når vi blev så opvarmet inde ved maskinen, og så skulle ud i en 30-40 graders kulde, for der skulle altid være kørt kul ind til det næste hold, der skulle afløse. Jeg var ikke særlig glad ved disse store rasende maskiner, der gik for høj tryk. Der var særlig min sidekammerat, han kunne ikke holde en passende damp oppe, men når han så endelig fik den op, var det alt for voldsomt, så hans maskine ligefrem løftede sikkerhedsventilen, så dampen både hvæste og blæste til alle sider, så vi blev til sidst bange for ham, og så kom en anden een i hans sted. En gang i mellem blev en af maskinerne sat ud for at blive rensset, her behøvede vi jo ikke at have noget lærebrev, når bare man havde lyst til det, kunne man komme til alt. Jeg havde aldrig set sådan en maskine inden i, og når de havde vist os det een gang, skulle vi selv huske det til næste gang.

Vi blev nu helt indarbejdet her og tænkte at vi skulle blive her hele vinteren, men det gik ikke sådan, dog nåede vi her i fællesskab at fejre jul sammen, Selv om den var tarvelig, var den dog hyggelig. Vi havde et lille juletræ og vore kammerater havde lavet ekstra god mad til os, der blev også sunget ved vort lille juletræ, men mest var vore tanker der hjemme, som vi ikke havde været i postforbindelse med de sidste 2 år. Der var nogle af kammeraterne, som ikke kunne være sammen med os, for arbejdet blev ikke standset, for at vi kunne holde jul.

Da vi var midt i januar blev mølleriets standset, for der var ikke mere korn i magasinet, og vi blev afskediget, så vi måtte atter se os om efter noget andet arbejde, som vi også hurtigt fik i en by, der hed Dmitrijevsky. Her lå et stort valseværk med højovn og store smelteovne, desuden et sted hvor der blev lavet svært ammunition til artilleriets, her var der omkring 7000 mand, deraf var vi en 300 fanger, og her gik det jo også med døgndrift. Vi blev nu fordelt i de hold, hvor der manglede nogle. Jeg kom i tale med en mand, han var

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

smeltemester, og han fortalte mig at selve lederen var en udlænding, og vi fik også at høre, at de ingeniører vi kom i berøring med talte både tysk og engelsk.

Jeg kom nu ned i valseværket, som var et meget stort rum, hvor der stod 6 valser af forskellig størrelse i midten tværs over gulvet. For enden af rummet var der 4 store ovne, her fik jeg arbejde ved ovnene med at køre det gloende jern til valsene, det var et meget varmt stykke arbejde at vænne sig til, for armene blev helt forbrændt, når jeg skulle trække det gloende jern ud af ovnen. Vi var 5 mand ved sådan en ovn. Før end jernet kom i, blev der fyret op i ovnen med gas, når så ovnen var helt hvid derinde, blev der fyldt en masse mindre brosten derind, og det var interessant at se hvordan sådanne sten smeltede, ja de blev helt flydende. Så kom jernblokkene derind, det var nogle korte men tykke blokke på ca. 3-400 pund, når disse så var helt hvide, skulle jeg sætte bagenden af den lille vogn, jeg havde til ovnen, de 4 mand stod så ved hver side af vognen med lange jernkroge og trak den frem, så stod jeg foran vognen med en stor tang og trak den ud på vognen, de første dage var det en frygtelig pine for de nøgne arme, når man skulle strække dem frem til den forfærdelige varme, der slog ud af ovnen. Nu skulle jeg så køre den hen til valsen, for lige at lade den glide ned på gulvet, så havde vi gerne en lille pause på fem min. og russerne sagde så (på kárit pauje), nu kunne vi ryge en cigaret, så det gik jo ikke så strengt til der. Ken det var ellers meget primitivt og upraktisk indrettet, så farligt var det at arbejde her, der holdt også gerne en lo hestekøretøjer udenfor, som skulle køre folk til hospital eller læge, og det skete hvert øjeblik, særlig for dem der arbejdede med valserne. Jeg havde også nær kommen galt af sted en dag vi var ved at valse tynd rundjern, da havde vi vor lille pause, og jeg sad på en stak kold jern, så løb jernet fra den sidste valse, som skulle føre det hen hvor det blev rullet sammen, så kom det her gloende jern løbende op over jernstakken og i en bue gik det lige over mig, så det kunne lige så let Have gået igennem mig, men det gik fast med spidsen på den anden side og stod i en bue helt op til loftet, før end de fik valsen standset.

Jeg var henne og se hvor godset blev kørt op til højovnen, når det var flydende, blev der lukket op så det kunne løbe ud over en stejl skrænt, her samlede jernet sig i flader, som så blev lagt sammen og kørt op til de rigtige smelteovne, her blev så lavet disse blokke, som vi arbejdede med. Her oppe ved ovnene var også en del kammerater, men her var endnu mere varmt end hos os. De måtte have briller på, for ikke at få deres øjne ødelagt. Det var helt højtideligt, når de skulle hælde det flydende jern i former, for så blev der ringet med klokker, og alle var opmærksomme, om det nu skulle lykkes for mesteren, så det ikke blev hængende på halvvejen, for så

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

skulle det hele om igen, det var disse blokke som blev støbt her, at vi forarbejdede.

Alle russere der arbejdede her på fabrikken blev visiteret, hver gang de gik fra arbejdet, medens vi kunne gå uhindret igennem porten til enhver tid. Vi havde vor egen barak lige udenfor fabrikken, her boede vi rigtig godt, og havde et dejligt stort køkken, hvor der var 10 mand beskæftiget, nærmest østrigere, som havde god kendskab til madlavning, dem måtte vi så selv lønne, så de fik den samme løn, som vi fik på fabrikken.

Så skete det en dag, at der gik ild i fabrikken, og der var en del af os der blev arbejdsløse, men så fandt ingeniøren på noget nyt, og vi kom en 12 mand hen i et hemmelig aflukket rum, hvor der blev eksperimenteret med at presse jernrør, og vi måtte ikke fortælle hvad vi arbejdede med i dette rum. Der blev forsøgt på forskellig vis, dog nåede vi ikke noget rigtig resultat, for en skønne dag kom så revolutionen og bolschevikkerne besatte fabrikken.

Nu måtte vi forlade vort arbejde her, og vi rejste med toget til Irkutsk, hvor der var en stor fangelejr. Her havde vi travlt de første dage med at gå barakkerne igennem, for at se om vi mulig kunne finde bekendte, og alle sammen spurgte de os om, hvorledes det stod til ude omkring, og hvornår vi måske kunne sendes hjem, nu da bolschevikkerne havde taget magten.

Men det blev en hel anden oplevelse, som ingen af os havde drømt om. Da vi nu var nyankomne til lejren og havde haft arbejde og havde penge på lommen, blev vi de første dage stormet af kammerater, som vi måtte hjælpe hvad vi kunne. Nogle ville gerne have lidt penge til tobak, andre til at købe brød, for de kunne ikke klare sig med de portioner de fik tildelt. For os der havde været på arbejde den meste tid, var det også et trist syn at se de mange nedbrudte kammerater, men jeg kan også godt tilføje, at dem der så mørkt på tilværelsen, var nærmest nogle som aldrig havde kendt til hvad det er at komme på arbejde. Jeg talte med mange som havde været her i 3 år uden at komme på arbejde, det kom af kommandanten i lejren, han forlangte altid at de skulle melde sig frivillig, når der blev forlangt arbejdskraft og på den måde kunne de trykke dem, der var bange for at komme ud på landet. Vi havde det jo heller ikke lige godt allesammen, når vi var ude, men alene det at komme ud i den friske luft, i stedet for at sidde i den forpestede luft i fangelejren. De fleste var bange for den hårde vinter, som jo heller ikke er så behagelig.

Her var det også begyndt at blive dårligt med forplejning, alting var begyndt at blive dyrt, der blev også agiteret kraftigt for bolschevikkerne i lejren, og det endte med at der var mange fanger, der sluttede sig til dem, når ikke for andet, så for at få en bedre forplejning, det varede heller ikke længe, før der blev et helt røre i fangelejren, det var

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

nærmest ungarer, der tog del i bevægelsen som anarkister, men efterhånden blev der mange flere der tog med dem. De kom til at bo i Irkutsk, og kom hver dag ridende over til fangelejren, og når de traf nogle af vore egne officerer, sprang de af hestene, degraderede dem, og vi blev vidne til mange mishandlinger af officerer.

Det blev mere og mere fortvivlet at være i lejren, det var jo en stor lejr her, derfor holdt de næsten hver dag agitationstaler, så det endte med at det gik varmt til, særlig en dag da vi var kommen ind i det store forsamlingslokale, var der blevet opstillet maskingeværer udenfor bygningen, og da de havde begyndt at tale, blev der pludselig skudt med revolvere mod talerstolen, så der blev panik der inde i salen, jeg stod sammen med en del kammerater helt oppe ved indgangen, så vi kom ud i en fart og løb vores vej, men vi var ikke kommet ret langt før vi hørte maskingevæerne knaldre, for ikke at være udsat for beskydningen i fangelejren, løb vi ned til floden Angara, som den hed, og ikke langt derfra lå et kloster, her gik vi ind til munkene, som tog venligt imod os. De gav os mad og drikke og vi blev her et par dage, så mente vi der var ro i lejren igen.

Mens vi var i klosteret, var tøbruddet begyndt og her nede ved floden lød der en torden og bragen hele døgnet rundt af den tykke is, som på dette sted, hvor floden slog en bugt, tornede sig op i højde med 4-5 etages huse. På grund af den stærke strøm her, fik jeg en oplevelse, jeg sent vil glemme. Jeg fik tilladelse til, sammen med en ældre mand fra klosteret, at gå med over floden. Han skulle over og hente noget i byen Irkutsk til munkene, og det var vel nok et farligt eventyr, at komme med på, ved at kravle i mellem alle disse store isblokke. Hver gang jeg så op, for at se hvor vi egentlig befandt os, kunne jeg blive helt dårlig til mode, og så tænkte Jeg på at vi skulle samme vej tilbage. Manden kunne nok se at Jeg var bange, så fortalte han mig også, hvis Jeg skulle gå alene kunne Jeg ikke finde igennem. Han havde været her i mange år og kendte isen, som jo er den samme hver vinter. Men vi kom godt over og kom jo også godt tilbage. Vi gik nu tilbage til lejren. Her blev det mere og mere dårligt med kosten, og det var nærmest vore egne kammeraters skyld, som havde meldt sig til bolschevikkerne, så mente de på denne måde at kunne få flere til at melde sig til de røde, der var også mange der tog del.

Nu havde vi i flere dage fra fangelejren set at der kørte lange transportere på Jernbanen efter Vladivostok, og vi fik at vide at det var tjekkoslovakker, som under fangenskab i Rusland havde samlet sig, og fuldt bevæbnet drog i gennem Sibirien, for så at blive udskibet i Vladivostok, og tage del på de allieredes sider. Men så pludselig en dag, da den 21. transport skulle passere Irkutsk, blev den standset på stationen af bolschevikkerne, og det kom til en kamp på selve

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

banegården og tjekkerne måtte trække sig tilbage på banelinien. Vi kunne følge begivenhedernes gang fra lejren, da der kun var et par hundrede meters afstand, Jeg kunne tydelig se hvordan bolschevikkerne sprængte broen over Angaren, men de måtte prøve til flere gange før det lykkedes, for det var nok ikke kyndige folk, der foretog dette arbejde. Nu havde tjekkerne trukket sig tilbage for at vente på de følgende transportere, som kom bagefter. Nu da de havde rigelig forstærkning, begyndte de at gå frem igen, men da de nåede frem til omkring ved fangelejren, blev der pludselig skudt på dem fra lejren, det var vore egne folk, som havde meldt sig til bolschevikkerne, der foretog denne dumme letsindige handling, og som let kunne have fået alvorlige følger for os der var i lejren, for pludselig rettede tjekkerne deres geværer og maskingeværer mod fangelejren, det var ved nattetid, og det kan nok være vi blev purret ud af vores søvn, og kom ned for at lægge os fladt ned på gulvet, for kuglerne gik lige igennem disse træhuse. Der blev også adskillige dræbt og såret, men disse kammerater, der havde forvoldt denne skydning, tog hurtigt flugten over til Irkutz, da så tjekkerne kom ind i fangelejren, kunne de jo nok se at det var fredelige mennesker, der var her, og den tjekkiske kommandant kom personligt ind i barakkerne og beklagede det skete, og der skulle nok blive sørget for de sårede. De fortsatte nu langs jernbanen efter Irkutz til, og det blev til en heftig kamp, før de kom over broen. Vi hørte også skydning i den anden ende af byen, som faldt bolschevikkerne i ryggen, så de måtte forlade byen, det var nemlig hvidgardisterne, som havde benyttet dette øjeblik, hvor tjekkerne var i kamp med de røde og sorte. De sorte var nemlig arnakister.

Men så skete der noget, som aldrig skulle have været tilladt, for da Irkutz var indtaget myldrede det pludselig med tidligere russiske officerer, og de kom ud til fangelejren. Her kom de ud i barakkerne og tog det mandskab, de havde brug for, jeg var imellem et hold, hvor vi var en 120 mand. Så førte de os til Irkutz, hvor der var blevet dannet en hel hær af hvidgardister under ledelse af general Kolschak, og her blev vi tildelt officererne som arbejdsmandskab, og der var ikke noget at gøre, enten gå med eller også få en kugle, så det var jo ikke spøg mere.

Der var nogle af kammeraterne, der havde været inde i byen, så havde de benyttet lejligheden og forhørt ved konsulatet, om det nu også var lovligt, at tage os med som de gjorde, men efter hvad de fortalte, var der vist intet at gøre, når de tog os som arbejdsmandskab. Men vi blev nu fordelt til forskellige afdelinger hos officererne. Jeg kom til furagen, andre kom til selve staben, her var en som kørte med pengekassen, men de fleste fik mere farlige poster, som at bære maskingeværerne i stilling for officererne. Foreløbig gik vi i det tøj vi havde, men efterhånden fik vi russisk militærtøj.

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

Vi var nu kommet i jernbanevogne på Irkutz station, for at køre til Baikalsøen, hvor bolschevikkerne havde sat sig fast. Forud kørte der ro eller tre panserlokomotiver med maskingeværer ud til alle sider, når de så var kørt et stykke frem, kom vi bagefter. Vi var 5 transportere, og det var forfærdelige stød, det kunne give engang imellem, for de var ganske nær efter hinanden, og pludselig holdt det første tog stille, så de andre måtte slå bremserne hårdt i for ikke at køre sammen. På den måde kørte vi så til vi nåede Baikalsøen, her blev vi så pludselig beskydt af krigsskibe, som lå langt ude på søen, og togene blev ramt flere gange, men vi var jo kommen hurtig ud af vognene, og de hvide havde fået nogle små kanoner anbragt ved stranden, for at besvare ilden. Foran os på selve Jernbanelinjen, gik det også hårdt til, vi havde et par flyvemaskiner til at undersøge terrænet ud til siderne, for der var ikke andet end høje bjerge, som næsten var ufremkommelige.

Her ved Baikalsøen, hvor banen går langs skrænten, så jeg en dag, hvordan bolschevikkerne sendte et lokomotiv med tre vogne imod os, og hvidgardisterne sprang på, for at standse det, der kom mange nysgerrige til, så pludselig lød der et forfærdeligt brag, hele toget sprang i luften og både soldater og toget fik deres grav i Baikalsøen. Her blev nu en lille standsning indtil sporet var blevet klar igen, så forfulgte de røde os med pansertog, til vi nåede tunnellerne, så vidt Jeg husker var det nummer tre, her havde de røde sprængt indgangen, så vi kunne ikke komme videre ad banelinien foreløbig. Det hele blev læsset ud af vognene, og imens var der redet nogle soldater op igennem bjergene for at finde nogle beboere, så de kunne komme med deres heste og vogne. De kom også ret hurtigt med en del køretøjer, nu blev alt proviant og furage læsset på, så måtte disse beboere, som nærmest lignede laplændere, vise vej op igennem bjergene, og det blev en meget besværlig transport. Før vi nåede at komme af sted, var der allerede kommet en del fremmede ingeniører, for at gøre tunnellen klar, hvor de kom fra ved Jeg ikke, men de må jo have opholdt sig i Irkutz, der blev sagt, at det var franske ingeniører. Men vi nåede op igennem bjergene, og kom til en landsby, hvor de røde ikke havde været. Her blev der atter taget en masse mandskab og køretøjer, der gik også en del kreaturer på marken, som de tog uden at spørge, de gik hen i marken, slog dem for panden, og de blev slagtet på stedet.

For mig blev det efterhånden ikke så let mere, som da vi var i toget, jeg var jo (potmorschnig furaschiru), medhjælper ved furagen. Der var en officer, som kun sørgede for at købe korn og hø ude i landsbyen, så blev de dirigeret hen hvor jeg var, det var mange gange jeg havde op til 70 køretøjer, de skulle så blive og køre ejd mange gange i flere dage. Det passede dem ikke, de var ikke til at stole på disse bønder. Jeg havde jo ansvaret for alt hvad der var furage. Så hændte

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

det somme tider at nogle af dem om natten forsøgte at læsse furagen af og at stikke af, for at komme hjem, skønt de vidste det var strafbart. Når det så traf sig at vi skulle køre videre den næste dag, stod jeg og havde ikke noget at læsse furagen på, når så kommandanten så at jeg ikke kunne få det hele med, blev jeg skældt ud på det groveste, man kan tænke sig på soldatermaner. Men så blev det ordnet sådan, at hvert køretøj skulle have et bevis ved mig, før end de kørte bort, og uden bevis kunne de ikke komme frem, for de kunne risikere at komme til at køre i otte dage, med det samme. Jeg fik desuden et bevis til mig selv, så jeg kunne rekvirere køretøj hvor som helst, og det skete kun en eneste gang, at jeg måtte røbe, at jeg var fange, men det hjalp ikke noget, de måtte give mig, hvad jeg forlangte af hestekøretøjer.

Der var nu, efterhånden som vi nåede frem, ikke blot officerer, som i begyndelsen, men der var også blevet en hel del mandskab indrulleret i den hvide hær, og det morede mig mange gange, når der kom en officer med mandskab til at modtage furage til hestene, for så skulle de stå ret, når officeren afleverede sedlen til mig, så fik hver mand til 4 heste, de skulle selv lægge det på vægten, som jeg skulle kontrollere. Jeg var den meste tid alene med alle, for officeren jeg var hos, var det meste af tiden ude omkring i landsbyerne for at købe op, det traf sig dog at han var til stede engang imellem, så skete det en gang at officeren kom med mandskab, og sedlen blev da afleveret til min officer, der stod jo gerne, hvor mange heste, og hvor mange pund, de skulle have, så sagde han til mig: prøv at tæl det efter.

Der var talt lidt for meget, men så sagde min officer til mig, når de ikke kan regne bedre, får de ikke mere, så kan vi sælge resten, og på den måde blev der drevet meget i Rusland, for deres løn var ikke så stor, og de kunne nok lide at have penge på lommen, når de kom til en by, for så rigtig at more sig. For mig var det ikke så morsomt, når der var blevet solgt noget, eller rettere sagt, der kom ikke så meget furage, som der var opgivet at være købt. Så skete det også en gang, at jeg blev kaldt op til kommandanten, her sad flere højere officerer. Nok kunne jeg tale russisk, men det er slet ikke så let at tiltale sådanne officerer, jeg husker endnu hvordan det kneb i begyndelsen, når jeg for eksempel skulle sige: borchauliste gosbodin potpol kovnig. Da jeg så havde meldt mig til tjeneste, spurgte han mig, hvad høet koster. Det ved jeg ikke. Men hvad koster så havren, jeg svarede: det aner jeg ikke, for jeg har ikke noget med indkøb at gøre. Så sagde kommandanten, at jeg havde solgt noget, men jeg svarede fast og rolig, at jeg ikke havde noget med den slags at gøre. Så klappede han mig på skulderen, og så bød han mig tage plads ved bordet, hvor de sad og drak. Der blev skænket et ordentlig glas til mig, men det var det værste sprut, jeg nogensinde

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

havde smagt derinde. Da jeg tog den første mundfuld, var det som om halsen blev lukket til, det var jo defc rene sprit. De var ved at komme i godt humør, vi sad og drøftede krigstiden og rullede cigarretter i fællesskab, da jeg så endelig gik tilbage, måtte jeg gå ind på, at kommandantens oppasser fik dobbelt portion havre til hans hest. Jeg kom efterhånden godt ud af det med de fleste officerer, og af og til med til en lille sold om aftenen. Men jeg vil godt indrømme, at i mit eget kvarter var jeg meget udsat for bestikkelse af de bønder, der kørte ejd, den ene ville hellere være fri, end den anden for at køre, og de stod og bød mig 50-70, ja helt op til 100 rubler for at blive fri, ja der var endda dem, der lod deres køretøj stå, og så måske kørte med en anden hjem. Men dem jeg havde mest medlidenhed med, var kvinderne, for det var en slem tur for dem, når de kom ret langt hjemme fra, og det var mange gange at de stak mig lidt penge i lommen af bar taknemlighed. At lade sig bestikke på den måde, var en farlig sport.

Men efterhånden som tiden gik, blev tunnellen atter klar, og der kunne igen komme forsyning ad banen. Vi var kommen frem til en landsby, her var det kommet til heftige kampe, for bolschevikkerne havde sat sig fast, og det endte med at vi måtte skyndsomt trække os tilbage, efterladende mange døde og sårede. Jeg nåede ikke at få alt furage med tilbage, for hestene var spændt fra vognene, og disse bønder gjorde alt for at trække tiden ud så længe som muligt, så jeg måtte lade en 30 stykker tilbage, som så kom i bolschevikkernes hænder. Men den næste dag gik de hvide frem igen, så fandt de nogle af de faldne officerer fra dagen før, som var bleven mishandlet så grusomt, der var nemlig blevet slået lige så mange søm i skuldrene på dem, som de havde stjerner på skulderen, og forargelsen blev stor, som grusomhederne tog til på begge sider. For os der havde været med i krigen, vi syntes at dette her var mere barbarisk end ved fronten, og for befolkningen, som vi kom i berøring med, var det meget farligt at sige noget.

Jeg så engang i en landsby, hvor nogle hvide officerer og soldater, ville have nogle bønder til at gå med i den hvide hær, men de nægtede, og blev straks erklæret for modrevolutionister, så blev de slæbt ud på gaden, og konerne skulle se på, hvordan de blev skudt ned som en hund, eller en anden gang, der så jeg en bonde og hans kone blev slæbt ind i en jernbanevogn, her skulle konen se hvordan manden blev pisket af den russiske knut, det var 6 kosakker, som skulle slå 23 slag hver, så manden var mere død end levende, da de smed ham ud. Her kunne konen så tage sig af ham. Når jeg så sådan en behandling af mennesker, kom det op i mig, hvordan kunne sådan en hær kalde sig intelligens narodu, for jeg synes, de bedre kunne anvende deres intelligens på en anden måde.

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

Vi var nu efterhånden kommet temmelig langt frem, og de tjekker, der var kommet i gennem til Vladivostok, kom os nu i møde for at hjælpe deres egne folk igennem, og de røde som ikke var så mange her, forsvandt pludselig, og efterlod en mængde jernbanetog med ammunition og levnedsmidler, men hvor de var blevet af, ved jeg ikke.

De hvide havde nu herredømmet over det meste af den sibiriske jernbane, vi blev nu samlet i store transporter, for at blive sendt tilbage efter. Så skulle der komme en anden afdeling af den hvide hær, der tillige med tjekker kæmpede ved Nikotajpsk og Tomsk. Det gik nu rask frem, og tjekkerne trak sig tilbage her, og tog ikke del i kampen mere. Men de hvide fik jo også mange tilhængere i byerne, som vi kom frem, men da vi nåede til Petropovlovsk begyndte kampene først rigtigt, og de røde blev stærkere jo længere vi kom frem. Alt var ødelagt, hvor vi kom frem, store jernbanebroer var sprængt, landsbyerne var blevet stukket i brand. De hvide havde i den sidste tid taget en masse til fange af de røde, som tildels var unge mennesker, der uskyldig var taget med. i den røde hær, men alligevel blev de stillet for-en krigsret, der bestod af høje officerer, og som foregik langs jernbanen, hvor toget holdt. De blev dømt til døden ved skydning, der foregik på en brutal måde, jeg glemmer aldrig disse unge mennesker, enten de var røde eller hvide, de var stillet op, deres uniform var taget fra dem, så de stod i lærredunderbenklæder og deres korte skjortebluse, da kom der et par officerer og gik rækkerne igennem, og de tog enkelte af dem frem, som blev benådet. Men der var alligevel mange tilbage, og det var et trist syn at se dem, da de blev ført et lille stykke fra banen med en spade på nakken, som de skulle bruge til at grave deres egen grav. Når de var kommet dertil, blev de stillet op foran hullet, og blev skudt ned med maskingeværer, jeg synes ikke det var det værste, når de blot havde været døde med det samme, men mange af dem var kun sårede, og lå med deres fortrukne ansigt og så på soldaterne, ja måske var der en broder imellem, der havde været med til at skyde dem, men så var der et par officerer, som gik rækkerne igennem og skød dem med deres revolvere, for at gøre ende på deres lidelser, den slags forekom næsten dagligt. Vi kom også gennem en landsby, og fik et forfærdeligt syn, lige ved vejen, hvor vi skulle forbi, var der rejst en galge, hvor der hang 2 mænd og 2 kvinder, og et andet hold var stillet op ved galgen, for at se hvordan deres medskyldige blev hængt. Fra tilskuerne blev der en jubel hver gang, der blev nogle trukket op i galgen, som om det var en flok vilde dyr i steder for mennesker, og jeg tænkte atter på, om det virkelig kunne være muligt, at sådan en hær kunne kalde sig intelligent, men revolution er jo ikke krig. Med mord, plyndringer og brand hvor vi kom frem, så det forfærdelig ud. Hele landsbyer var stukket i brand og døde mennesker lå spredt rundt omkring. Så er der endnu noget, jeg aldrig glemmer, det

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

var 4 af vore egne tyske krigsfanger, som kom fra en eller anden fangelejr, og var nu på vej hjem efter til fods, men var nu blevet fanget af en kosakpatrulje fra den hvide hær, som førte dem til staben, som stadig holdt til i jernbanevognen, og kom i forhør. Her blev de beskyldt for at være spioner fordi de var godt udrustet med penge og et generalstabskort hos dem, men der var ingen pardon, de blev skudt, som så mange andre, og jeg var kun ganske få meter fra dem, men turde ikke begynde at tale med dem, for så kunne jeg risikere at få en kugle med det samme. Men de beholdt deres klæder på, og gjorde ingen tegn til ængstelse, tværtimod den ene af dem gjorde brystet frit, for at vise dem, hvor de skulle skyde.

Vi gik nu stadig fremad, selv om det kun var langsomt, for nu var vi ikke med toget mere. Jo nærmere vi kom til Ural, jo bredere blev fronten, og de røde blev stærkere. Vinteren 1918-19 var begyndt, og det var svært for mig, på de steder, at få de heste jeg skulle bruge til transport af furagen, for de røde havde drevet befolkningen fra de nærmeste landsbyer med sig. Så måtte kosakkerne til at eftersøge landsbyerne længere borte, de kom også med en hel del Tatarer med deres heste og slæder. Desuden kom de også drivende med en stor flok unge mennesker, der også var Tatarer, og som hverken kendte til revolution eller den hvide hær, men de blev klædt i militærtøj, fik en bøsse på nakken, for så at kæmpe i den hvide hær. Det blev også slemt for de stakkels bønder, der kørte ejd, der var mange der måtte med i flere uger, før de blev skiftet, og de havde undertiden flere hundrede kilometer at køre inden de nåede hjem. Det blev desuden besværligt at komme frem, der var falden en masse sne, og når vi nåede en landsby kunne vi aldrig se andet end den høje vippestang, som stod over brøndene til at trække vandet op. I almindelighed var de fleste landsbyer bygget ved floden. Jeg traf også her et par mænd, som kørte furage ved mig, og jeg tiltalte dem på russisk og spurgte dem om de ikke var østrigere, men nej, de var "ruski", og de kunne så heller ikke kende, at jeg var fange. Jeg begyndte så at tale tysk til dem, nu gav de sig til kende, og jeg talte meget med dem i de dage, de var hos mig. De vidste endnu ikke at der var revolution i landet, for de var cirka en 200 kilometer nord for banen ved Omsk.

Da vi nu var nået Kurgan, gik vi mere i nordlig retning efter Tobolsk, og frontafsnittet strakte sig langt ud til siderne jo nærmere vi kom Uralen. Det gik nu mere langsomt på grund af den strenge vinter, og vi lå somme tider i uger, i samme kvarter. Jeg havde her den bestilling, at klippe mine kammerater, når de var blevet for langhårede, det opdagede officererne, at jeg kunne klippe, så det kan nok være jeg fik noget at bestille, for nu kom alle officererne fra staben, som jeg skulle klippe. Jeg var ikke glad for det, da jeg ikke kunne gøre det så fint, men de var godt tilfreds og sagde det var "karacho" godt, men jeg måtte ikke klippe dem på "polski",

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

for så skyder de mig, sagde de, og jeg var såmænd helt bange, for jeg vidste ikke en gang, hvad det var at klippe polsk.

Overalt hvor vi nu kom frem var broerne sprængt, og hang ned i floderne, men det gjorde ikke så meget nu, da floderne var bundfrosne, så både kanoner og mandskab kunne let komme over.

Det tog det meste af vinteren, før vi nåede frem til Jekaterinenburg, da vi kom ind i byen, viste befolkningen os stedet, hvor den russiske zarfamilie var blevet myrdet. Tillige var der en mængde gejstlige blevet myrdet, og kirkerne var plyndret for deres rigdomme, alt var ødelagt derinde. De russiske kirker var jo berømte for deres rigdom og skatter, særlig i storbyerne. Jeg har flere gange været inde i kirkerne, og aldrig nogen steder har jeg set kirker, der var så udsmykkede med guld og andre rigdomme, som her i Rusland.

Men de hvide fik ikke lov til at blive her ret længe, vi var kommet til en by, der hed Krasnoufimsk, og nu kan det nok være, at de røde tog fat for alvor, og det varede ikke længe før vi måtte trække os tilbage. Nu var det vist meningen, at vi skulle druknes alle sammen, for vi skulle over en stor flod, og tøjrejret var begyndt. Der var næsten en alen vand på isen, da vi i vild flugt kørte over. Jeg var ikke glad ved det, men russerne kender jo isen og ved nøjagtig, hvornår den brækker op. Alt hvad der fandtes af fødevarer, hvor vi kom frem, blev plyndret.

Så kom vi til Jekaterinenburg igen, men de røde forfulgte os stadig. Når vi var i den ene ende af en landsby, var de allerede i den anden ende, og der blev kæmpet lidt uden for Jekaterinenburg.

Nu havde vi fanger, der var med ved den hvide hær, aftalt at vi ikke ville med til Sibirien igen, og der skulle gøres et flugtforsøg ved at gemme os i byen, når bolschevikkerne gik frem. Vi var knap nok blevet færdig med at tale om det, før der blev skudt fra alle kanter i byen. Pludselig kom officerer og soldater af den hvide hær stormende igennem byen, for at flygte, og vi løb også, som om vi løb til vore arbejdspladser, men i stedet for løb vi til forskellige bygninger for at gemme os, og heldet fulgte os, for det varede ikke mange minutter, så var bolschevikkerne der. Vi var en snes mand i en kælder, hvor jeg var, og det kan nok være vi var bange i øjeblikket, så vi rystede over hele kroppen, men der var ingen der fandt os. Da vi så havde hørt, at de første røde soldater var gået forbi, besluttede vi os til at gå op, så kom vi til nogle andre røde soldater, og de var jo nysgerrige, for at få at vide, hvad vi var for nogle. Vi fortalte dem så at vi var tyske krigsfanger, og ville hjem. Men de ville gerne vide om vi ikke havde set noget til de hvide, om de var stærke, og om de havde meget at skyde med, men vi kendte jo ikke noget til dem, sagde vi, for vi var klar over, så snart vi fortalte dem, at vi havde været ved den hvide hær, så var vi blevet skudt

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

med det samme. Men så sagde de at vi hellere måtte se at komme af sted hjem, "idi da dmoje davarisch".

Men det var nu slet ikke så let en sag, at begive sig til fods igennem Rusland. Da det var sidst i maj, og vi havde sommeren for hånden, mente vi ikke det kunne blive så slemt, så vi begyndte at traske afsted, og gik 2-3 og 4 lige som vi havde kendskab til hinanden. For ikke at vække opsigt, hvor vi kom frem, havde vi aftalt at samles om aftenen, når det blev mørkt for at slå lejre sammen. Men vi var kun kommet en 20 kilometer fra Jekatarinenburg, da vi mødte en patrulje af den røde hær. Jeg var sammen med to kammerater, så hørte jeg pludselig at føreren for patruljen, gav ordre til, at at skulle ride tilbage og standse os. Vi kom hen til den røde officer, han gav ordre til at soldaterne skulle undersøge os, der var straks et par, der sprang af hestene, men de fandt intet, og vi fortalte, at vi var tyske krigsfanger og ville hjem. Da jeg talte bedst russisk, var det mig, der måtte holde for, så fik officerer pludselig en ide og mente at jeg var tjekker, da jeg talte så godt russisk, for de havde jo kæmpet mod bolschevikkerne og begyndt modrevolutionen, dem tålte de ikke. Nu kom det værste, for de opdagede at jeg havde et par russiske militær ridebukser på, som jeg havde fået ved den hvide hær, men jeg var fræk nok til at sige, at dem havde jeg købt, de stoledes ikke på mig, og en af soldaterne tog mig i mit lange hår med den ene hånd, med den anden holdt han sin sabel på halsen af mig og gjorde tegn til at hugge hovedet af mig. Nu havde jeg hørt, medens de talte sammen, at de sagde ikke gosbodin, men davarish (kammerat) til deres officer, så trak jeg en seddel op af lommen og sagde davarish, kammerater her kunne de se, hvor jeg havde haft arbejde, og der var stempel på, så den var helt i orden, den gav jeg til officeren, og han blev helt venlig og sagde, den kunne jeg have givet dem straks, men jeg sagde ikke noget, for jeg vidste at sedlen havde ingen værdi, for den var halvandet år gammel, men det gik her, som så mange andre steder, at de hverken kan læse eller skrive, men når bare de ser et stempel, så er den i orden. Jeg fik nu talt med dem, om vi ikke kunne få et bevis et eller andet sted, så vi uhindret kunne vandre igennem landet, men vi skulle bare henvende os til militsen i den første by vi kom til. Men jeg var klar over, at jeg måtte se at komme af med mine ridebukser, for det kunne blive farligt nok. Jeg besluttede mig til at gå ind i den første ejendom, vi kom til, for at købe en sæk, og det fik jeg, så lånte jeg en saks, nål og tråd, klippede så sækken op og syede den sammen igen til et par benklæder, så kastede jeg de andre benklæder bort, og nu kom vi så til byen Krasnoufimsk igen, det var jo ikke ret længe siden vi havde været her, og vi ville så prøve at henvende os til militsen her, men vi fik næsen fuld med det samme, for hvad her var samlet af folk, som var arresteret, og vi fik den besked, at vi kunne komme igen

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

næste dag. Men vi blev enige om at forsvinde herfra hurtigst muligt, det var jo ikke godt at vide, om de ikke også ville arrestere os, for her var jo alting muligt. Så vi købte os lidt brød og tobak, for vi havde da lidt rubler på lommen, som vi havde tjent i den hvide hær, og de kom nu til at hjælpe os ret meget, de fleste af os havde en god pose hugget sukker og en mængde the med, som vi havde samlet sammen, medens vi var i den hvide hær.

Vi forlod nu byen ganske stille, uden at tale med militsen, og satte en god march op, for at komme så langt bort fra byen, som muligt, og vi så os mange gange omkring, for vi var bange at de skulle hente os tilbage. Da det så var ved at blive mørkt, blev der gjort hvil, helst et sted hvor der var vand i nærheden, og hvor vi kunne samle lidt brænde, så blev der tændt et bål, for at vi kunne koge the, de fleste af os havde nemlig vores kogegrej med. Når vi så var mætte, lagde vi os omkring bålene, og sov godt efter sådan en marchtur. Om morgenen fik vi så vor the igen, så fortsatte vi igen på samme måde. Da vi nu kom til byen Perm, ville vi se om der ikke var et sted, hvor vi kunne få lidt forplejning, men det blev kun lidt brød vi fik og kunne dele imellem os, og her fik vi også det første indtryk af, at der var ved at blive dyrtid, for tænk bare et pund brød kostede her 300 rubler og et pund sukker 150 rubler, og det brød vi kunne købe, var ikke engang rugbrød, men af byg, det så meget godt ud uden på, men inden i var det lige så fedtet som noget grød.

Vi blev her alligevel et par dage, for de par rubler vi havde, kunne vi ikke komme ret langt med, og byen blev klappet af, som vi sagde. Der var også mange private familier der gav os penge, som vi så kunne købe for, mente vi da, men det blev anderledes end vi havde tænkt os, der var også nogle af os, der fik lidt husligt arbejde ved at feje og gøre rent. Jeg fik arbejde et sted, hvor jeg skulle save brænde nogle timer og fik 500 rubler i timen, så vi kunne nok forstå, at pengene havde ingen værdi mere.

Da vi så forlod byen, var vort næste mål byen Kasan, men der var jo langt. Vi mente det skulle nok gå, når nu de fleste havde fået lidt penge på lommen, og vi tænkte, at vi kunne købe lidt mælk og æg, som vi gjorde da første dage på landet, men det blev umuligt at købe for penge, de ville ikke engang tage imod dem som betaling, når de kunne få the eller sukker, så kunne vi bytte, sagde de, for pengene kunne vi bruge til at rulle cigarretter af. Nu var det jo godt for dem af os, der havde sukker og the, når de viste bønderne det, så kom de både med det ene og andet, for russerne kan ikke undvære the og sukker. Men de portioner vi havde holdt jo ikke til ret lang tid, for vi hjalp jo hinanden så længe vi kunne. Men vor egen hjælp slap for hurtigt op, og vi måtte begynde at tigge os frem, det var slet ikke så let, da vi var så mange i følge, og dem der gik forrest, tog gerne først, så de bageste fik ikke

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

noget. Det endte med, at der blev uenighed i mellem os, og dem der ikke fik noget den dag, stod op midt om natten, og vandrede afsted, for at nå først frem til den næste landsby. Sådan gik det nu skiftevis frem til vi nåede Nischnij-Novgorod, og her fik vi så forplejning sammen med befolkningen. Der var lige frem ved at være hungersnød, på det sted hvor maden blev udleveret, stod folk i lange rækker og måtte vente i flere timer, før de fik den smule mad, som kunne tilkomme dem. Vi blev enige om at gå videre med det samme, for det kunne da ikke blive dårligere end her i byen, og vort næste mål var så Moskva, men før vi nåede denne by, blev det en hård tur. Der var nogle af kammeraterne, der var blevet i byen, de syntes ikke, de kunne mere. Det var også en forfærdelig varme at gå i hver dag, og der var langt imellem landsbyerne, så det begyndte at blive galt med at få drikkevand. Der var mange af kammeraterne, der gav op af udmattelse, længe før vi nåede Moskva. Den første af de to kammerater jeg fulgtes med, gav op i Nischnij-Novgorod, og den anden gav op før vi nåede Moskva, men det var heller ikke uden grund, for vi fik jo ikke rigtig mad, som vi kunne styrke os på. Jeg havde en besværlig vandring, min kammerat, han ligefrem hang mig på skulderen, sommetider måtte jeg lade ham ligge i vej-grøften, for om muligt at finde et vandhul, så jeg kunne bringe ham lidt vand. Det var ikke mig alene, der havde den besværlighed ved at slæbe en kammerat frem, men de andre havde det på samme måde, og det var som regel dem, der led så slemt af tørst, der gav først op, og der var ikke andet at gøre, end at få dem med til vi nåede en landsby, så kunne myndigheden tage sig af dem, for vi kunne ikke hjælpe dem, da enhver efterhånden havde nok at gøre med sig selv. Jeg holdt mig meget tappert på turen endnu, og led aldrig så slemt af tørst, om det nu skyldes at jeg røg så meget tobak, ved jeg ikke, men jeg ved så meget, selv om jeg ikke kunne få noget mad, når så bare jeg kunne få en cigaret, stimulerede det så meget, at jeg kunne gå et langt stykke vej igen, og det var ikke så vanskeligt at få lidt tobak og papir, når vi mødte en russer, som det var at tigge et stykke brød. Der var mange af os, når vi kom til en landsby solgte vi ligefrem tøjet af kroppen, for var der een, der havde en nogenlunde jakke eller skjorte, der var hel, det gjorde ikke noget om det var snavset eller det var fuldt af lus, vi byttede somme tider med andre pjalter, og fik så noget spiseligt i bytte. Men efterhånden som vi nåede Moskva, var vi også meget forkomne og lignede de værste banditter, vi var både snavsede, langskæggede og pjaltede.

Vi samledes nu her udenfor byen, da det var hen på aftenen, og ville så gå ind i byen ved daggry. Vi var nu kun godt 70 mand tilbage af de 113, da vi begyndte fra Jekaterinenburg, så der var alligevel falden mange fra.

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

Vi kom nu ind til Moskva, som jo er en stor by i omkreds. Da vi kom til byen, var der ikke forskel her og så i landsbyerne, det er eneste træhuse og snavsede gader, indtil vi når byens centrum, her var nøjagtig som i andre store byer. Men da vi nu stod her i byens centrum, kom der nogle militssoldater og spurgte, hvad vi var for nogle, vi forklarede så at vi var fanger, og var på vej hjem fra Sibirien. Men vi fik ikke lov til at gå videre med det samme, så førte de os hen til en stor bygning, her boede kommissæren, og hver enkelt af os måtte op igennem kommissariatet, så måtte vi give oplysning om, hvad vi hed og hvor vi kom fra, da vi så var færdige her, blev vi ført op igennem byen til en stor bygning, her fik vi så besked om, at vi foreløbig var interneret her, og der var stillet vagt ved døren. Da vi gik her op igennem byen, fik vi rigtig at se hvordan byen var blevet ødelagt under revolutionen, og husene, hvordan de var blevet beskudt af maskingeværer kunne vi tydeligt se. Men vi kom ellers til at bo godt i dette hus, der blev sagt, at det havde været gesandtskabsbygning. Vi blev nu hver dag ført hen forbi Kreml, her i nærheden var et stort militærkøkken, hvor vi så fik varm mad een gang om dagen, så fik vi brød for resten, som vi tog med i vort kvarter. Den næste dag blev vi ført hen til en stor badeanstalt, for at vi kunne blive rensset, det trængte vi hårdt til, for vi så grusomme ud. Så fik vi også udleveret brugt tysk militærtøj, om det var noget der var sendt til fangerne, eller det var af de, som var døde i fangenskab, ved jeg ikke, men tøjet var rent og godt, så vi var glade for det. Men det værste var fodtøj, det var der ikke noget af. Vi blev nu her i 10 dage, og befandt os rigtig godt her, undtagen når der var små uroligheder, og maskingeværerne begyndte at knaldre, vi vidste jo ikke, hvad øjeblik det kunne gå for sig her hvor vi boede.

Nu forlod vi så Moskva den 10. dag, og før vi tog afsted, fik vi udleveret hver et par dåser konserver, som kunne bruges på turen, så fik vi besked om, at der cirka 40 kilometer udenfor byen var et militærkøkken, hvor vi kunne henvende os og få mad. Da vi var kommet uden for byen, holdt der et arbejdstog med tipvogne, og vi spurgte om, at køre med, og kom så med en 25 kilometer, men vi kunne næsten have gået lige så hurtigt, for hvert øjeblik hoppede vognene af sporet. I Moskva havde vi også spurgt om at køre med toget efter grænsen, og svaret var, når vi kunne finde et tog, hvor der var plads, måtte vi gerne køre med. Vi var på banegården, og de mange tog var stopfyldte med soldater, som det her hjemme aldrig ville blive tilladt, alene foran og på siderne af de store lokomotiver, hvor der var en platform omkring kedlen, stod der en 20 mand, og på tagene af vognene, ja endda på trinbrættet stod der en hel række, så det så farligt ud, når toget satte sig i bevægelse. Så vi tog den til fods igen, og nåede også det angivne køkken den næste dag ved middag, og måtte vente

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

til om aftenen før vi fik mad, men aldrig før havde vi fået den slags suppe som her. Det var hvidkålssuppe, ikke kogt på kød, men på røget fisk, og det var så fuldt af fiskeben, så det var næsten uspiseligt. Vi lod den stå lidt, så det tykke faldt til bunds, så vi kunne få lidt af den varme suppe. Nu blev vi her om natten, for der var god plads til at sove i spiserummet, og så kunne vi få the om morgenen, før vi drog afsted.

Vi fulgte nu banelinien et langt stykke, og vi stod på en stor jernbanebro, da der pludselig kom et militærtog i samme retning. Vi fik toget til at standse på broen, og der kom straks et par soldater, som sprang af maskinen hen til os, de ville vide, hvad vi var for nogle, vi fortalte så at vi var fanger, og var på vej hjem. Vi var meget trætte, om vi kunne køre med. Det måtte vi gerne, men de skulle kun til den næste station. Nu klatrede vi op på toget, det var meget besværligt at komme helt ovenpå alt det menageri, de havde læsset på vognene. Der havde nær sket en ulykke, for toget satte sig i bevægelse, før vi var kommet rigtig op, nu var der et par af os, der måtte ud til de bageste vogne, og da toget havde sat sig i bevægelse, ville de springe op på trinbrættet, men den ene gled med benene, så han kom til at ligge på ryggen med hovedet hængende ned mod sporet, men maskinfolkene havde set uheldet, og fik toget standset før der skete noget. Vi havde det meget interessant og underholdende med de røde kammerater (davarische), de gav os både tobak og suchari, som er en slags tørret brød. Vi havde kørt 40 kilometer med toget, så det havde lettet vore ben en smule. Her fortalte soldaterne os, at vi ikke måtte gå over Polen hjem, for så kom vi bare ikke hjem, men blev interneret, så vi måtte gå i mere nordlig retning, og vi begyndte vor vandring igen. Men det blev det værste stykke vej af turen, for det var eneste fattige folk i landsbyerne vi kom til, det var hverken til at købe eller tigge et stykke brød, så hvad skulle vi leve af. Men så fandt vi på noget andet, for vi kunne ikke holde ud mere for sult, og der var stadig nogle af kammeraterne, der gav op. Da var det vi så kartofler i marken, og vi begyndte at stjæle af kartoflerne, så kogte vi dem i vore små gryder, når vi holdt hvil ved vejen. Det gik også godt de første dage, og vi blev mætte den ene gang om dagen vi fik mad. Men så en dag opdagede bønderne os, som vi var i gang med at skulle have fat i nogle kartofler, så begyndte de pludselig at skyde på os, og vi måtte skyndsomt forlade pladsen. Vi syntes det var forfærdeligt, at vi ikke en gang måtte tage lidt kartofler, når man var så sultne. Men det var jo heller ikke så rart at have så mange mennesker i sin kartoffelmark. Der var ikke andet at gøre, end vi måtte lægge os til hvile med en tom mave. Men så besluttede vi at fra nu af skulle vi udse os en plads med kartofler om dagen, så holdt vi os der i nærheden, for så om natten at stjæle, så der kunne være nok til den næste dag. På

Jensen, Nanning Ingvard (1895-1968)

den måde fik vi mere held med os, men det var alligevel en tør kost at blive ved med i flere uger, så der var stadig nogle af vore kammerater, der gav op, og dem der holdt ud, blev efterhånden næsten klædt af, for nu solgte vi af vort tøj, som vi havde fået i Moskva, og fodtøj havde vi næsten ikke, nogle havde sivsko på, men de fleste af os gik barfodet, for så var det meget lettere at gå.

Vi nåede omsider i nærheden af den lettiske grænse, og her fik vi en ny overraskelse, for her kæmpede bolschevikkerne og letterne, og vi samledes her bag ved de rødes skyttegrave sammen med en del civile flygtninge. Vi var ved at fortvivle her, og hvad skulle vi leve af. Jeg holdt mig til ved civilflygtningene, hvor der faldt lidt mad af, når de selv spiste, andre af os holdt til ved soldaterne i skyttegravene, for at spise deres levninger, men det var en trist tilværelse i de dage, vi skulle tilbringe her. Mens jeg lå her ved disse flygtninge, en familie der havde kendt bedre dage, blev det aftalt at jeg skulle hjælpe dem med deres bagage, når vi engang kunne komme over til Letland, jeg skulle så have 80 rubler for min hjælp. Så skete det den 4. dag, at bolschevikkerne fik en forhandling i stand med letterne, og vi blev ført over, med hvidt flag i spidsen. Vi kom igennem en lang skov, de røde førte os halvvejs, så skulle letterne tage imod os der. Vi var også kun lige kommen over, så lød det første kanonskud igen, det kan nok være, at jeg var træt, da vi kom over, for vi havde jo ingen kræfter mere, da jeg så tillige skulle slæbe på et par store håndkufferter, men det var jo disse 80 rubler jeg tænkte på, for dem kunne jeg få brug for senere på rejsen.

Da vi nu var kommet over, var der ingen hindring for os, så vi kunne fortsætte vor vandring, men først ville vi se, om vi kunne få noget at spise, da vi kom til en landsby, men det viste sig, at det ikke var så let, og de fleste af os holdt til hos flygtningene, for om der muligt kunne falde lidt af, når de lavede mad. Jeg mente jo at jeg var godt beslået, da jeg havde tjent disse penge, men det blev en skuffelse, for de ville slet ikke tage imod russiske penge, de ville kun have tyske mark, men hvor i alverden skulle vi få tyske mark fra, og vi bad dem om at tage imod pengene, så vi kunne købe os lidt mad, men det hjalp ikke at tale med dem, for vi kunne hverken tigge eller købe et stykke brød, og besluttede så at opsøge manden, jeg havde fået pengene af. For dem var det heller ikke så let, men de havde en del værdisager, som de havde fået omsat i penge, og manden var meget flink, han gav mig nogle få mark i stedet, for at trøste mig lidt, da jeg nu havde hjulpet dem over med deres bagage. Vi fortsatte nu vor elendige vandring igen for at nå den tyske grænse.